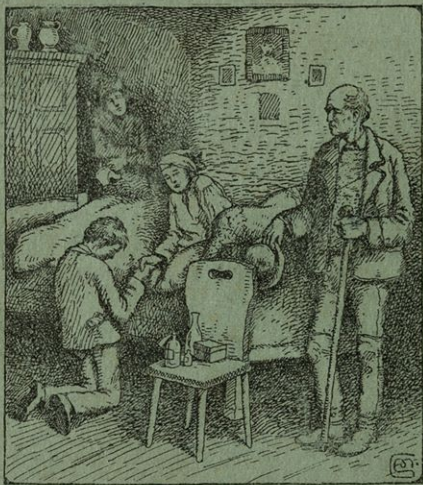

III
M. 38692
Lv

Spisi
Mišjakovega Julčka.

Blago srce. -- VI. zvezek.

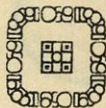
Spisi Mišjakovega Julčka.

VI. zvezek:

— Blago srce. —

S 4 slikami.

V LJUBLJANI, 1913.

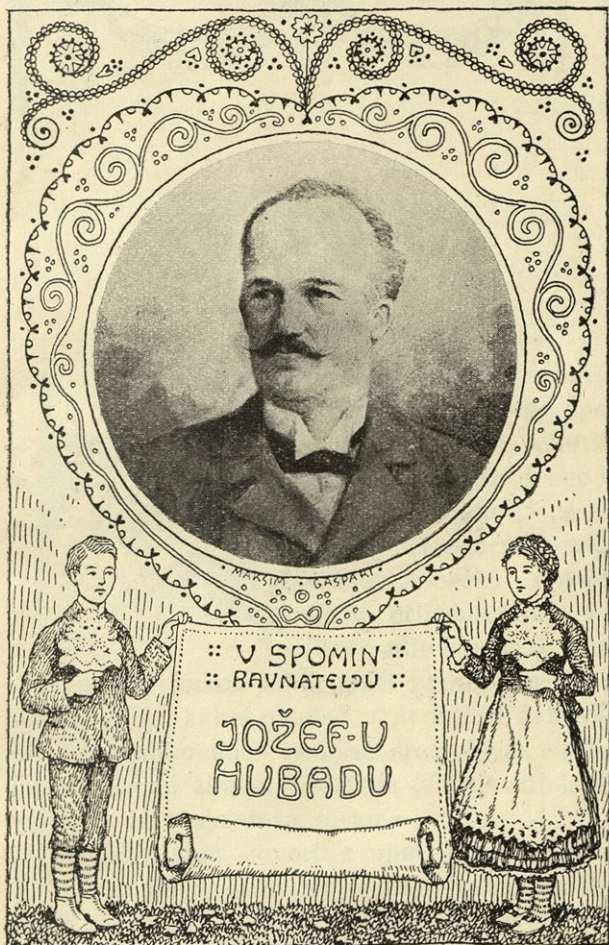
Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“.
Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

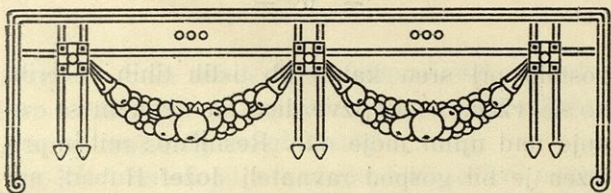
Založništvo si pridržuje vse pravice.

III M 38692 R

030046653

Blago srce.

Kadar zrem ob tihih večerih
na jasno nočno nebo, po-
sejano z milijoni zvezdâ,
žarečih kot svetle lučke iz
neskončne daljave, se mi
zdi: dol na mračno zemljo
gledajo nebeška očesca,
mila in prijazna kakor od-
svit rosnih kapljic v mla-
dem jutru, kakor lahni polet plahih srn v ze-
lenem gaju, kakor pogled v nedolžno detinsko
oko. In mehko mi je tedaj ob srcu. Lepa, sladka
čustva se mi zbude, porojena iz bajnosti takih
večerov, in moja duša zasanja . . .

Kadar sem govoril z njim, z ravnateljem
Jožefom Hubadom, mi je bilo, kakor da zrô
moje oči svetle lučke v neskončni daljavi, mile
in prijazne svetle lučke, božja očesca na jasnem
nočnem nebu: in tako mehko in prijetno mi je

postalo pri srcu kakor ob tistih tihih večerih, ko se vžigajo mile zvezdice na nebu in se raduje nad njimi moje oko. Resnično: mil in prijazen je bil gospod ravnatelj Jožef Hubad, mil in prijazen kakor odsvit rosnih kapljic v mladem jutru, kakor lahni polet plahih srn v zelenem gaju, kakor pogled v nedolžno detinsko oko: miloba sama ga je bila in ljubezen ...

Zahajal sem večkrat k njemu.

Imel sem brata, njegovega učenca, in sem hotel povpraševati, kako je z njim, ali bo ali ne bo, se li uči pridno ali ne. In še zdaj vidim gospoda ravnatelja, kako je bil vesel tedaj, ko je še mogel hvaliti svojega učenca. A tudi poznej, ko je postal brat nekam lahkomišeln, ni lopnil gospod ravnatelj po njem, češ, tak je in tak, lenuh, malopridnež ... nego izrekel je grajo sicer odločno, pa vendar narahlo, previdno, tako da se mojemu srcu, ki je tako ljubilo brata, ni zasekala prehuda rana ... In ko sem zahajal k njemu povpraševati o bratu, sem spoznal njega samega.

V duši mi je vstajala njegova podoba. Izprva temni obrisi so se jasnili. Nekoč sem poznal, da je ta podoba v moji duši čisto oživila. In ko sem jo gledal pred seboj, sem videl, da ji seva z obraza sama miloba in prijaznost: v očeh se ji utrinjajo žarki, ki kažejo plemenito dušo, zlato srce; in nje glas — sestrina, materina beseda bi ne mogla biti gorkejša, ljubez-

nivejša . . . In nič se nisem izpraševal — vedel sem natanko: to je on, vzor prijaznosti in milobe, gospod ravnatelj Jožef Hubad . . .

Ko sem stopil v zadnjih letih некоč zopet v njegovo pisarno, sem jo našel prazno.

„Kje je gospod ravnatelj?“

Povpraševal sem in izvedel, kaj se je bilo zgodilo. In moja duša je strmela in plakala . . .

Kaj pa je bilo?

Zgodba je kratka:

Nevajenemu hlapcu se je splašil mlad konj sredi trga v Kranju. En hip: napol razbit voz, na stran moleče ojê; in vzdijana žival drvi dalje z napol razbitim vozom, molečim ojê na stran; hlapec pa leži nezavesten na licu nesreče . . . Ljudje so hiteli na pomoč, a niso mogli udržati zbesnele živali. V hipu je bil konj na klancu, ki drži od „stare pošte“ k mostu. Divje se je podil navzdol.

Pravtakrat se je peljal v kočiji s tedanjim deželnim šolskim nadzornikom, ki je prišel nadzorovat kranjsko gimnazijo, gospod ravnatelj Jožef Hubad od mostu gor po klancu proti „stari pošti“. Ko gospoda zagledata pretečo nevarnost, vstane gospod nadzornik prvi, da bi skočil iz kočije; toda v tistem trenotku se onesvesti in omahne preko kozla tako, da mu pade glava skoro do ojêsa. Joj, in zbesnela žival drvi naravnost proti kočiji! Moj Bog, saj bo zadel voz ob kočijo! Prav ob prednji del, kamor je

omahnil gospod nadzornik! . . . Trenotek groznega pričakovanja . . . Kaj bo? . . .

Silen tresk! Razbiti voz trči ob prednji del kočije. Glava nadzornikova bi bila zdrobljena, da ni tega z lastnim telesom zabranil gospod ravnatelj Hubad. Preden sta trčila voza skupaj, se je namreč bliskovito vrgel vmes — ter kot zagvozda pogubljal sebe, da otme bližnjega . . . Je še kje na svetu tolika velikodušnost? . . .

Ljudje, ki so prihiteli na pomoč, so preprečili nadaljnjo nesrečo. Zrinili so voza narazen, spravili zdivjanega konja na varno in odpeljali gospoda v gostilno k „stari pošti“ vrh klanca.

Poglavitni zapovedi krščanske ljubezni sta: „Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega svojega srca in iz vse svoje duše in iz vse svoje misli; svojega bližnjega pa kakor samega sebe“. Ljudje, videvši, kar se je bilo dogodilo, so strmeli v gospoda ravnatelja in govorili: „Resnično, ta je junak! Storil je več, kakor je zapovedano. Tvegala je lastno življenje za svojega bližnjega“.

Znanci in prijatelji so stopili h gospodu ravnatelju, mu stiskali roko in klicali: „Po-zdravljen, junak ljubezni do bližnjega!“ In okoli stoječi so zaorili: „Živio, gospod ravnatelj Hubad! Živio, junak ljubezni do bližnjega!“

Ko se je zopet zavedel deželni šolski nadzornik in so mu pokazali rešitelja, so mu zaigrale solze v očeh. Razprostrl je roke, in stara gospoda sta se ginjeno objemala in poljubovala

kakor brata, ki se po kruti vojski nepričakovano zopet snideta v očetovi hiši . . .

Gospod ravnatelj ni čutil koj izprva nikake posebne poškodbe. Preveč so še vplivali nanj pravkar odigrani dogodki. A drugi dan so ga že morali prepeljati v deželno bolnico. In smrtni angel je že zaplahutal ob njegovi bolniški postelji, mrtvaška sveča mu je že gorela, toda junak je zmagal smrt: okreval je toliko, da je mogel po zdravniškem nasvetu na morsko obal v Kraljevico. In bivanju ob morju in kopanje v morski vodi mu je dobro delo. Ljubo zdravje se mu je nepričakovano urno vračalo. Sam je pisal: „Zdrav sem kot riba! Upam, da se kmalu vidimo“. —

Tako so pravili.

Zdaj sem vedel, zakaj ni gospoda ravnatelja v pisarni. In ko sem vse izprašal in izvedel vse, sem ves prevzet vzkliknil: „Tako je mogel storiti samo on!“ Poslovil sem se nato in nastopil pot proti domu. V moji duši pa je zažarela podoba gospoda ravnatelja v novi luči, v novem svitu: silna in veličastna, da sem obstal pred njo in strmel vanjo. Gospod ravnatelj je izvršil junaški čin ljubezni do bližnjega: v smrtni nevarnosti je rešil bližnjega gotove pogube. Izpolnil je največjo zapoved krščanske ljubezni ter postal v resnici, kakor mu je ljudstvo klicalo — junak ljubezni do bližnjega! . . . In tedaj je zahrepenelo moje srce po bogastvu in lepoti njegove velike duše . . . V tem hrepenenju pa

sem se naenkrat prijel za glavo in bridko zajčal. Težka, moreča misel mi je presunila dušo.

Spomnil sem se bil prijatelja izza mladih let, ki je — res čudno! — na isti način tvegaj svoje življenje v prid svojemu bližnjemu in — umrl! . . . Z vso gorkoto svojega srca sem ljubil gospoda ravnatelja; zato sem se zbal za njegovo življenje ob tem spominu. Prestrašil sem se, da bi še on ne umrl, in zajčal sem bridko in se prijel prestrašeno za glavo.

„Ne, ne bo umrl! Sam piše, da je zdrav kot riba!“ sem si rekel. A misli na usodo pokojnega znanca so me popolnoma prevzele, in slutnje, nemile in krute, so me vsega prešinile, da nisem verjel, kar sem pravkar sam izrekel. „Ne, ne bo umrl!“ sem zatrdil iznova. A to me ni utolažilo. Slutnje, zle in moreče, so govorile neprenehoma mojemu srcu: Kakor s prijateljem, tako se bo zgodilo tudi z gospodom ravnateljem. Iz ljubezni do bližnjega je tvegaj prijatelj življenje: — tako je storil tudi gospod ravnatelj. Junaški svoj čin je zapečatil prijatelj s smrtjo: tako se zgodi tudi z gospodom ravnateljem — umrl bo . . .“

„Ne, ne bo umrl! Sam piše, da je zdrav kot riba!“ sem ugovarjal zlim slutnjam in jih izganjal iz srca. A slutnje so se mi režale v obraz in vpile neusmiljeno: „Zaznamovala ga je že smrt; on pojde po zaslužen plačilo: ne skrbna postrežba zdravnikov, ne južne sape, ne morske

obali . . . nič mu ne more pomagati več — umrl bo“ . . .

„Ne, ne bo umrl, še ne sme umreti!“ sem vpil in ugovarjal, ljubil sem gospoda ravnatelja; a besede so prešle brez tolažbe, srce pa je krvavelo ob teh groznih slutnjah . . .

Pospešil sem korake, obračal misli na predmete v neposredni bližini; a zle slutnje le niso izginile iz srca. Doma sem vzel spominsko knjigo v roke, da se zamotim. Odprem in pogledam. Kaj se mi je odprlo? Moje oči zagledajo vrstice, ki jih je s tresočo roko zapisal v knjigo moj prijatelj nekaj dni pred svojo smrtjo :

„Kadar bodem mirno spaval,
spaval, kakor mrtvi spé,
knjigo to boš prelistaval
in spominjal se na mé;
In rekel boš: enkrat je bil,
pa črni grob ga je zakril.“ — — —

Kadarkoli še sem čital te preproste pokojnikove vrstice, vselej se me je polastila neka otožnost; menda zato, ker so tako resnične in jih je zapisala prijateljeva roka, preden je zastala. Danes pa so me naravnost pretresle . . . Kakor da sem s temi vrsticami zavrtel ključ v ključavnici — dveri so se odprle na stežaj in pajčolan, ki ga je spletel čas, se je strgal na mah: pred duševnimi očmi sem zagledal prijatelja kakor živega, in knjiga njegovega življenja se je odprla. Prelistaval sem knjigo in

zamislil sem se v življenje in smrt prijateljevo tako živo, da sem pozabil na vse drugo na svetu, da so izginile celo zle slutnje iz mojega srca ...

Da: „Enkrat je bil“ ...

Kdo?

On, Janko Savinšek, najboljši dijak cele gimnazije, ki je daroval svoje mlado življenje za svojega bližnjega. In ta bližnji mu ni bil prijatelj, ampak celo sovražnik.

Prijatelj izza mladih let! Zemske ostanke ti krije črni grob, a jaz te gledam pred seboj, kakor da stojiš živ pred menoj; tvoj duh je oživel in vstal v spominih nate, ki so se danes s tako silo zbudili v moji duši. A ti spomini, mili in dragi mojemu srcu, so kakor vznesena pesem junaški ljubezni do bližnjega. Oteti jih moram pozabnosti!

Náte jih, te spomine, tu so! Svetijo naj v mlada srca kot luč na merniku, kot zvezda na nebu! ...

I. Ob sklepu šolskega leta.

Ob mračnem dežju in v mrzlih dneh čepe mravlje po skritih kotičkih v mravljišču, stisnjene in plahe, zevajoč po solncu. Ali pa tavajo in se opotekajo po rovih in prehodih ter se skrekvajo in zvirajo, težko pričakujoč ljube svobode na gorkem solncu. Ko pa po dolgem času zopet posije zlato solnce žarko in ljubo na zemljo,

tedaj pa privabijo njegovi topli žarki te marljive živalce iz njih gnezd in skrivališč na dan, na luč. In brž zamrgoli vse črno mravelj na površju in okrog mravljišča. Veselo privzdigujejo nožice in ljubko tapljajo s tipalnicami, zibajoč se v gorkem solncu, veseleč se zlate prostosti.

Tudi dijakom novomeške gimnazije je po dolgi, trudapolni dobi posijala zopet enkrat težko pričakovana prostost: šolsko leto se je zaključilo, in marljive mravlje — pridni in vztrajni dijaki — vro iz svojega ljubega, a vendar le pretesnega mravljišča — iz starinskega šolskega poslopja — na solnce, na svobodo. S smehom na licih in radostjo v srcu pozdravljajo prvi prosti dan, prvi korak k počitku, v ljubo prostost . . .

Glej, hrupno je pravkar zašumelo pri glavnem izhodu iz šolskega poslopja, nato pa se je usulo, kakor roj čebel iz panja, s hrumom in med glasnim, veselim govorjenjem vse polno dijakov na prosto. In v hipu je vse naokoli poplavljenno od samih mladih, nadebudnih ljudi: ob šolskem poslopju, frančiškanskem samostanu in na glavnem trgu je dijakov vse živo. Aj, solnce je zasijalo in pridne mravlje so oživele: šolsko leto se je zaključilo in dijaki so prosti, prosti . . .

Krepko vsrkava ljuba mladež, polna življenja, sveži, čisti zrak in udarja krepko s peto ob tla in z dlanjo ob dlan. Srce ji vriska ve-

selja, noge so ji lahne in skočne kakor v majniškem solnčnem jutru . . .

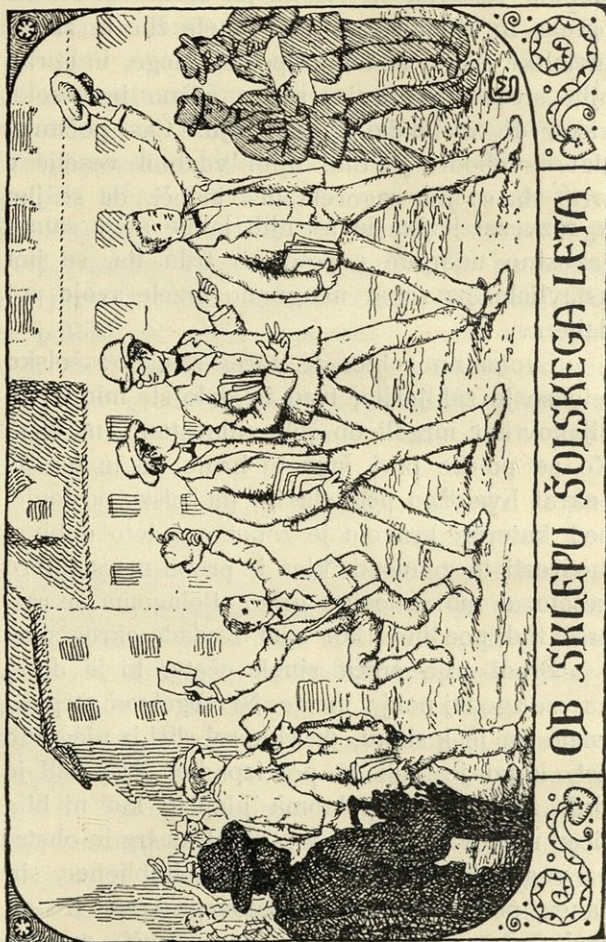
Mali dijaki, še otroci, živa kopa jih gre; duška dajejo svojim čutilom in vpijejo kar vprek, ne oziraje se ne na levo, ne na desno. Kot vrabčiči v prosu čebļjajo in cvrčijo; dosita so se navžili tečne dušne kaše v pravkar minulem šolskem letu in zdaj polete prosto, čisto po svoji volji, dragim svojcem v naročje. Še ne vedo, kaj je ločitve čas; zato ne čutijo kdovekaj, ko se odlušči od gruče ta in oni . . . „Na svidenje v jeseni!“ zaorijo in mu stisnejo roko, ali pa tudi ne — in gredo dalje; s koprnečimi dušami, z bajnimi nadami v srcu gredo dalje, ljubi svobodi nasproti . . .

In starejši, že celi gospodje, nekateri že porastli z razboritim puhom, z brčicami pod nosom, tudi tem se pozna, da jim je namerjen korak v prostost, v odpočitek, da je nastopila njih doba . . . Kako fino so sicer stopali ob svečanostnih prilikah, se ponašali z gosposko umerjenimi koraki ter se kretali sploh elegantno. A danes? Danes pa stopicajo gorindol brez gosposke hoje, brez reda, kakor da bi ne znali hoditi. Danes obstajajo brez potrebe, pogledavajo semintja, si pripovedujejo, se izprašujejo, smeјajo, pa zopet stopajo in stopicajo dalje brez reda, z neumerjenimi in prav nič gosposkimi koraki in kretnjami. Začutili so, prestopivši šolski prag, prijetno toploto v prsih, ki se jim je po-

lagoma razširila in razlila po celem telesu ter ogrela in obudila vse odrevenele žile in žilice. In lahke in skočne so jim postale noge, in gorko njih srce bije hitreje, skoro slišno in veselo, kakor le malokdaj v življenju. Čas počitnic, zlate svobode, je tudi njim vdahnil veselje v srce, da so jim zagorela lica in oči, da se jim je razvezal jezik, da so njih lahne noge samozavestno udarjale s peto ob trda tla, se jim ustavljale, pa zopet neugnano brzele svojo pot dalje . . .

Svobodno solnce je torej zasijalo: šolsko leto se je zaključilo, trud in delo sta minila, in dijakov kar mrgoli ob šoli, samostanu, na trgu. Ko se poleže prvi šum in hrum, ta in oni še enkrat hvaležno pogleda tja na šolsko poslopje, pod katerim krovom je zopet eno leto dobival modrosti in znanosti, kjer je prebil marsikatero veselo, a tudi žalostno urico. Polagoma se razprše tudi poedinci. Mir spet zavlada okrog šole.

Sredi trga sreča sinek očeta, ki je došel na vse zgodaj ponj v mesto. Ni mogel več strpeti; gnalo ga je k sinku, da čimprej sliši iz njegovih ust, kako je tudi to pot izpadlo. Prepustil je skrb za konja popolnoma hlapcu, kar ni bila sicer njegova navada, ter odšel na trg in obstal na voglu, koder ima priti njegov ljubljeneec, sin Janez, ponos in veselje očetovega srca. Ko ga zagleda, veselega in glasnega v gruči, mu zažare od veselja oči, in lahen smehlja se mu

zaziblje na ustnih. Stopi izza vogla in se pomeša med množico. Ko se srečata, mu pomigne na stran ter vpraša, pričakujoč veselega odgovora: „Bo, Janček?“ Sinek se oprime očetove skrbne in dobre roke, pogleda očetu hvaležno v oči in srce mu zatrepeče od blaženosti, ko izreko njegova drhteča usta: „Bo, oče, odličnjak sem; prvi, so rekli, v celem razredu.“

Prijazno se nasmehne oče, prijetno preseanečen, in reče: „Le brž naprej, da zvedo o tem še mati in drugi doma.“ Naglo se zasučje in odkoraka ponosno in veselo in z velikimi nadami v srcu poleg sinka s trga.

Tam iz veže v stranski ulici je pogledala zdajpazdaj boječe in plašno siromašna kmetiška mati, pričakujoč njega, za katerega je že toliko pretrpela. Pričakovala ga je s tesnobo v srcu, z bridkostjo na licih in z žalostnimi očmi. Zdela se je, da leži tej ubogi skrbni ženi mlinski kamen na prsih, tako ji je stiskala srce moreča skrb in jo dušila. Rekli so ji: on je talent, a noče, ne mara . . .; pa ona je vedela, da je sin le revež, da je lačen in zato ne more; in povedala je tako, pa ji niso verjeli . . . Pogledavala je torej iz veže in ga pričakovala, pričakovala z morečo negotovostjo . . .

Zdaj ga zagledajo njene objokane, a žive oči. „Zdaj prihaja . . . on je . . . Bog ve, kaj bo!“ . . . Gleda vanj z nestrpno napetostjo. Videti je resen kot vselej; e, revnemu dijaku

se že na sto korakov pozna, da mu je želodec večkrat prazen, da mu je lakota navaden gost. Le [prehitro se mu zresni obraz, in smeha ni na njega upadlih licih . . .

„Zakaj ne pokima? Ah, Bog ve, kako je!“ . . .

Zagleda jo in spozna. Prešine ga veselje. Zavzdigne klobuk, in usta se mu veselo raztegnejo. Ne utegne se niti pošteno posloviti od tovarišev in jim stisniti roke. „Pozdravljeni!“ jim zavpije oddaleč in zdrči naravnost k materi ter ji v eni sapi zakliče: „Ljuba mati, vse dobro!“ . . . Materi se iznova porosi oko; njega pa, ki je toliko hudega prebil to leto, prevzamejo mehka čustva. Objame mater goreče ter jo iskreno poljubi . . .

Po stranskih skritih ulicah je korakal, pravzaprav drsal dijak s povešeno glavo in s potrtem — strtim srcem, kakor da bi bil nosil težo vsega sveta na svojih ramenih. Izmučeno, potrto in skrajno bojazljivo je drsal dalje. Zavil jo je nalašč v stransko, neobljudeno ulico, da je mogel čimprej izginiti veselim obrazom in pogledom svojih znancev in tovarišev. Klobuk je potisnil nizko na oči in gledal je v tla. Menda se je zbal, da bi ne bili spoznali mimo-idoči v njem lahkoživca, lenuha . . . in bi se mu ne rogali. S pogledom, v tla uprtim in s klobukom na očeh je drsal dalje; toliko, da se je izognil človeku, ki je šel mimo. Toliko da se ni

zaletel vanj, da se ni spoteknil ob kamen na cesti, da ni butnil ob hišni vogel — s klobukom na očeh, s pogledom, v tla uprtim . . .

Ah, leto je preživel zastonj, zastonj je trgal hlače po šolskih klopeh, zastonj je plačeval oče zanj! Kot ptiček na veji je preživel ob petju in pohajkovanju vse leto, brez brige za prihodnost, veselo, lahkomišno. A danes je napačil dan plačila: lepa prihodnost je zaigrana, propadel je popolnoma! . . . Zdaj ga oče ne bo dal več v šolo; pasel bo doma krave in kidal gnoj, saj za boljše delo ni . . . „Kaj bo, kaj bo!?“ je ječala njegova potrta duša, in v srcu je začutil ostrino vzdihov, začutil s strahom in v trepetu, da sta mu zaklecali kolena . . . A očitanje njegove vesti zdaj ne pomaga nič; kesanje, bridko kesanje je prepozno! . . . „Stran, stran od znanih obrazov; vun iz mesta, na ptuje, čez mejo!“ Pa podviza revše drsajoči korak in se skriva v skritih ulicah kakor tihotapec. Beži dalje kakor Kajn, s klobukom na očeh in pogledom, v tla uprtim . . .

Oče prihiti za njim. Ugledal ga je bil že prej, njega, z drsajočimi koraki in s klobukom na očeh, in je vedel, kaj to pomeni. Zaječalo mu je srce . . . Hiša se mu je stresla že lansko leto osorej, da je mogel plačati za sina, da ni bilo sramote, ko je prišel domov z dvojko, če ne s trojko v izpričalu. In letos? Lahkoživec že zopet leži! . . . Hitel je torej za njim. Ko

ga je dohitel, ga ni nič vprašal: „Bo?“ — Saj ga je videl, da se skriva kot ubežnik, da beži kot Kajn, ki je ubil brata. Le za ramo ga je prijel in ukazal: „Z menoj!“

Sin se stresne, kakor da ga je pičil gad. Ko začuti očetovo roko na svoji rami, mu stopi na čelo mrzel pot. Zaječi obupno, kakor da je treščilo vanj. Iznenadil ga je očetov glas ravno v trenutku, ko je najmanj pričakoval ali želel videti očeta. Ubežal bi izpod očetove roke in skril bi se pred resnim njegovim obličjem; a oče mu še enkrat pomigne odločno: „Z menoj!“ Ta odločni očetov ukaz mu vzame vso voljo in vso moč. Krene za očetom ponižno in pokorno, kakor hudodelec pred čuvajem pravice, brez volje, brez lastne moči. Naj se zgodi kar koli...

Pri gospodinji je oče plačeval in rentočil. Sin pa je gledal v tla in molčal. Potem sta pobrala reči in odšla.

„Kam naj nesem, kje imate voz?“ vpraša sin boječe.

„Nikjer!“ odgovori oče. „Prodal sem konja in voz, da sem plačal zate.“ . . .

Oče je zamahnil z roko in šla sta dalje. K sosedovemu sta prisedla in dala ropotijo na voz. Tiho sta sedla na šop slame, ki jima jo je vrgel hlapec zadaj na voz. Lansko leto je prišel oče s svojim vozom po sina. „Voli sem prodal, da sem plačal pri gospodinji,“ je dejal tedaj in

pognal. Letos ni ne volov ne konja ne voza: vse je šlo zanj in vrženo — v vodo . . .

V stranske ulice je zavil tudi dijak Janko Savinšek. Dovršil je peto šolo z odliko. Bil je veselje in ponos svojih učiteljev. In vendar je bil videti žalosten in potrtn! Ali ni mar tudi on nameril koraka v zlato prostost? Kaj, ni li tudi njemu posijalo danes ljubo počitniško solnce žarko in toplo?

II. Denarja ni!

Kolikokrat na dan je premeril v minulih dneh Janko Savinšek pot od stanovanja pa do šole in zopet nazaj. Kadar je zaslišal poštni rog, vselej je, če je bil le doma, vzel klobuk, odprl duri in odšel. „Grem pogledat,“ je dejal, ko je odprl duri, „danes je prišlo,“ je dejal in odšel. A povrnil se je vedno praznih rok; gospodinja pa je vpila in se jezila . . .

Tudi včeraj je storil tako. „Grem pogledat, danes je prišlo, danes je gotovo prišlo,“ je rekel, vzel tiho klobuk, odprl previdno duri in odšel nalahko. Stopal je po veži tiho, skoro po prstih. Ni storil tega iz strahu pred gospodinjo: on se je ni bal; ampak silno težko bi mu bilo delo, ko bi ga bila gospodinja začula in se iznova zjezila, ker ni bilo denarja. Zato je stopal po prstih, natiho. A lahni, skoroda neslišni njegovi koraki so se vendarle začuli v kuhinjo. In odprla so se nastežaj kuhinjska vrata, in de-

bela gospodinja je stopila iznenada, težko pre-denj, zažugala mu s prstom in zarevskala: „Savinšek, povem vam: brez denarja se mi ne vračajte; jaz ga nujno potrebujem!“

V prvem hipu se je zdelo dijaku, da je čisto majhen, brez moči pred to silno žensko; da mora jecati, ako se izgovarja in jo prosi milosti. Nekak strah je začutil v srcu, kakor da bi se bal, da ne pade njena težka roka nanj. In je obstal in sklonil glavo. A ko je gospodinja izpregovorila, se je vzravnal, ji pogledal naravnost v oči in ji odgovoril žalostno, a brez bo-jazni: „Danes bo pa gotovo, danes pa že mora priti.“ Nato pa je odhitel na prosto, in ni slišal gospodinje, ki je še dalje revskala in bevskala in se jezila. — —

Ko je stopil v šolsko poslopje, je že oddaleč pogledal tja na črno desko v veži, kjer so stala zapisana imena onih, ki so dobili pisma, denar ali karkoli. Pa če je Savinšek še tako bulil z očmi po črni deski v veži, svojega imena le ni zagledal zapisanega gori. „Sluga me je pozabil napisati,“ mu je šinilo v glavo. „Dosti pride pošte, prav lahko se je zgodilo, da se je zame-tala med pismi moja nakaznica.“ In stopil je k šolskemu slugi, ki je sprejemal pošto za dijake.

„Slišite, pozabili ste me napisati! Danes je gotovo prišlo, danes je moralo priti.“

Šolski sluga je pobobnal s prsti po mizi in zmajal z glavo: „Nič ni za vas, prijatelj, nič!“

„Nakaznica je prišla name, jaz vem, da je prišla. Izpregledali ste. Prosim, pregledjte še enkrat!“

„Če vam pa povem, da je ni! To je pošta; pa pogledjte še sami!“ —

Premetaval je pisma Janko Savinšek in brskal po nakaznici. In ko jih je predeval že v tretje, so še vedno zatrjevala njegova usta: „Danes mora biti!“ — A le ni bilo; dobil ni, po kar je prišel. Nakaznice ni našel, denarja še ni bilo! . . . Bled in brez besedi, z vprašajočimi pogledi je obstal pred šolskim slugo. In sluga mu je pogledal v oči in je vedel, zakaj stoji pred njim skoro sključen in osramočen, z vprašajočimi pogledi, z izrazom, tolažbe išočim, in je rekel: „Kaj jaz vem, zakaj še ni denarja; a utegne priti jutri, pojutrišnjem! Ste čuli?“

„Da, jutri pride, pojutrišnjem gotovo. [Čakati bo treba!“ je odgovoril in odšel. Ko se je bližal domu, ga je vznemirjalo vprašanje: „Kaj bo zopet gospodinja rekla? Ali bo voljna še čakati?“ In bridko mu je bilo pri sreču, da ji še ne more plačati, da se ona jezi . . . Seve, naj stori, kar drago, pomagati si ne more, iz tal ne more izkopati denarja; kar je, pa je — čakati bo treba, drugega nič!

Pa zakaj ne pošljejo denarja? Tudi to vprašanje se mu je čedaljebolj vrivalo, a odgovoriti si ni mogel. Vselej so mu o pravem času poslali, samo zdaj ne; kaj je vendar? Kaj se

je moralo zgoditi? Ugibal je to in ono, a do pravega vzroka le ni mogel priti. In čimdalj je razmišljal, tembolj je bil uverjen, da so denar poslali — saj je poznal mater; a on ga le ni dobil. Pa zakaj ne? — te zagonetke ni mogel razvozljati. „Jutri ga dobim; pojutrišnjem gotovo, če so mati le živi, so ga poslali,“ si je naposled rekel Savinšek in sklenil čakati na denar do jutri, pojutrišnjem.

Gospodinja je slišala lahne, drobne korake. „Že zopet ni nič, že zopet ni denarja!“ je zajavkala in sklenila roke in zacmakala z usti. Oh, njo tirja vse: branjevka, pek, moka, mesar, hišni gospodar — a ona, sirota, nima, da bi poplačala dolgove ali vsaj potolažila upnike: danes dobite toliko, ostanek poravnam v nekaj dneh; počakajte, tudi jaz moram čakati! Zajavkala je torej in zavpila, ko so ji počili zopet lahni, drobni koraki na uho, in zmajevala je z glavo, češ: kaj bo, kaj bo! . . .

Drugi, ki plačujejo večje vsote, so se navadno zakasnili s plačevanjem, edino na Savinška se je bila zanesla, a še ta se ji je bil letos izneveril! Saj ne plača dosti: vsacega pol leta 25 goldinarjev, a to ob pravem času, kakor ob uri, vedno teden dni pred sklepom šolskega polletja — samo to pot ni bilo denarja in ga ni bilo . . .

„Že zopet ni nič, že zopet ni denarja!“ je torej zajavkala in se raztogotila; potem pa je

odprla duri in se prikazala z bobnečo besedo na pragu. A prav tedaj je že stopil Savinšek v sobo in zaloputnil duri za sabo. To pa je strašno zjezilo gospodinjo; kri ji je udarila v glavo, in debela desnica se ji je dvignila kar samaodsebe. Zakoracala je nazaj v kuhinjo, momljajoč predse nekaj nerazumljivega, potem pa se je naglo okrenila in zdrčala kakor besna za dijakom v sobo.

„Kje je denar?“ zajavka kakor kura z nenadnim, tenkim glasom, ko odpre duri, in meri Savinška s srditim pogledom.

„Umirite se, prosim! Denar pride jutri, pojutrišnjem gotovo!“

„Tako govorite že cel teden, a denarja le ni! To se pravi iz ljudi se norčevati!“

„Prosim vas lepo, ne jezite se; do zadnjega vinarja boste dobili, če jutri ne, pojutrišnjem gotovo.“

Gospodinja je pomislila: „Aha, vedno govori jutri pride denar, pojutrišnjem gotovo; torej takrat, ko ga že več tukaj ne bo. Saj vendar odidejo jutri že vsi na počitnice. Kaj, če je fant že dobil denar, a ga — kdosisgavedi zakaj — ne dá iz rok? Vselej so poslali o pravem času, rajši teden dni prej; zakaj ravno to pot ne?“ In zavpije ženska: „Kaj sem vam rekla, brez denarja mi ne hodite pred oči; jaz rabim denar, jako ga rabim. A vi se ne zme-nite za moje besede, vi me ne poslušate!“ ...

„Prosim vas, potrpite še do jutri ali do pojutrišnjem.“

Sum, da ima Savinšek denar, se ji zaje čisto v srce. Kakor nora zarohni in zarevska: „Nič več, denar sem! Denar sem, pravim! Razumete, jaz moram imeti denar.“

Pri teh besedah namrdne tolsti, od togote razpaljeni obraz tako grdo, da je bil videti kakor izpačen. Nekaj časa pogleduje Savinška srpo in nemarno, z izbuhnjenimi očmi, potem pa zapiči svoj srditi pogled v dijaka, da so ji skoro oči izstopile iz jamic kakor raku, ter zarenci in zabevska iznova: „Denar sem!“

Da se je moralo nekaj izkuhati v njenem srcu, tega ni bilo treba ugibati, to se ji je jasno bralo z obraza. Savinšek je vedel, da bo zdaj-zdaj počilo. In začel se je opravičevati kakor po navadi: „Imejte usmiljenje in počakajte; jutri pride denar, pojutrišnjem gotovo. Tako reče, potem pa se umakne k oknu.

Gospodinja, ki v svoji zbesnelosti ni mogla več mirno misliti, je bila zdaj prepričana, da ima Savinšek res denar v rokah. Hudobni glas ji je rekel: „Lej, jutri odide fant, ti pa se obriši pod nosom za denar.“ Nič ni poslušala glasu svoje vesti, ki ji je nasprotno govoril: „Kako moreš misliti to o mladeniču, ki je pošten in brez madeža kot kelih bele lilije; dober in požrtvovalen ko ptica pelikan do svojih mladih!“ Pa ona ni poslušala dobrega glasu v

svoji vesti, ampak je začela zmirjati in sramotiti Savinška vpričo vseh tovarišev. Ko ga je dosti ogrdila, je zgrabila njegove reči ter mu jih jela metati po vrsti pred duri . . .

Dijaki so se izpogledali in mrmrali glasno, da jih je gospodinja slišala: „Mene ne bo več nazaj.“ — „Mene tudi ne!“ — „To gnezdo me več ne vidi!“ . . . Savinšek pa je gledal v zid in — jokal . . .

Gospodinja streznejo besede, ki so jih govorili dijaki na glas. In ko opazi še Savinška, ki je, v zid obrnjen, jokal, zaihti, kakor bi bila ob um, ter zdrči v kuhinjo . . .

Drugi dan so dijaki dobili izpričevala. Vsi, ki so se trudili, so se veselili sklepa šolskega leta in ljubih počitnic; edino naš Savinšek je bil žalosten in ves potrt. O, tudi njega je izvabilo ljubo solnce na dan, in nič družega ni želel, kakor da že skoro zapusti to prašno mesto in se povrne v rojstno vas, v Zavôje, k ljubi mamici, k dobri sestrici, ki ga že komaj čakata. Glavo in srce je imel že doma, a vendar še ni mogel na počitnice, na solnce: Njegova celica še ni plačana, za stanovanje mu še niso poslali, in on mora čakati na denar, ki pride danes, jutri gotovo. O, da bi se vsaj gospodinja ne jezila in se ne držala grdo zaradi tega; a prav to ga najhujše muči, prav to ga tlači največ k tlom ter mu jemlje mlado srečo in ljubo zadovoljnost. Pa jo zavije v stranske ulice, kakor

znani izgubljenec, s povešeno glavo in z žalostnim potrtnim srcem, dasi je imel v žepu izpričevalo z odliko . . .

Ko se je — brez denarja zopet — bližal stanovanju, ga je iznova vzeirjalo vprašanje „Kaj bo danes? Se li ponovi včerajšnji ropot?“ Zamahnil je z roko, češ, Bog nas varuj takih izgredov! Nekaj mu je reklo: „Kaj bi! Več ne more gospodinja, kakor če te zapodi. Včera je zmetala tvoje reči preko praga, naravno, danes prideš ti na vrsto, danes scesljá še tebe na plano. Pa kaj bi, prava reč to: pojdeš vsaj lahko brez izgovorov in prošenj domov!“ — Pa stopi v hišo. Natiho, po prstih tudi danes stopa po veži, ne iz bojazni, ampak edino iz razloga, da bi iz nova ne završčalo v kuhinji, da bi se iznova ne zjezila gospodinja, ko ga začuti. A pomislite, komaj stori nekaj korakov po veži, kar mu stopi gospodinja nasproti. Sapo mu zapre in on v resnici zajeclja: „Denarja še ni: a danes pride, jutri gotovo!“ . . .

Gospodinja, ki se ji je mudilo na trg, odgovori mirno: „Da, danes pride, jutri gotovo, kakor ste rekli; ampak če tudi ne pride, kar nič se ne vznemirjajte: dobila sem pri dobri prijateljici denar in zdaj lahko čakam. Upniki me več ne tirjajo.“ To je rekla tako mirno in ljubeznjivo, kakor da bi sploh ne znala biti huda.

Savinšek je obstal. Gledal je za gospodinjo, ki je naglo odkoracala na trg — z na stežaj

odprtimi očmi, kakor da bi je ne poznal. Ni vedel prav, ali je govorila gospodinja ali ne; ali je slišal prav ali ne. Imel je na jeziku besede, polne upanja, da pride denar danes, jutri gotovo, a so mu zastale na ustnih . . .

Ko stopi v sobo, zagleda same vesele obraze. Vsi tovariši-sostanovalci so zdevali in spravljali svoje reči v kovčége, popevali, žvižgali, vreščali in se glasno smejali. Aj, čas počitnic je napočil! Hiteli so mu z radostjo v srcu in s smehom na licih nasproti . . .

Dijaki so zakrožili:

„Zdaj gremo, oh, zdaj gremo,
nazaj nas več ne bo!“

In tovariš Juri Koprivar, velik in zastaven mladenič, spreten telovadec, je poškilil na Savinška in mu rekel: „Zdaj gremo, pa tudi ti greš; ne pustimo in ne dovolimo, da bi te gospodinja pridrževala tukaj za talnika ali kot zastavo. Tudi mi smo ji dolžni!“ . . .

Savinšek je pravil, da bo počakal; saj denar pride, če danes ne, jutri. „Če so le mati še živi,“ je rekel, „tak pride. Vselej so mi še o pravem času poslali, samo letos ne. Jaz res ne vem, kaj naj to pomeni; nekaj se je moralo zgoditi, kar že. Ko pridem domov, se bo že vse pojasnilo.“

„Ko pridem domov, se bo že vse pojasnilo,“ je ponovil natihoma Koprivar, se vgriznil vznemirjeno v ustnico ter bridko zavzdihnil. Eden

tovarišev pa je tedaj omenil: „Ti, Savinšek, si tako trdno prepričan, da so ti poslali z doma denar; pomisli, ti ga nisi dobil v roke, a na pošti se ne izgubi. Kaj pa, ko bi bil kdo drugi posegel s svojimi dolgimi kremplji vmes, vzdignil zate na pošti denar, a ga spravil v svoj žep, â? To bi bilo tudi mogoče!“

Koprivarju je zastala sapa, in ves je prebledel. Dobro zanj, da je gledal v zid, sicer bi bil utegnil vzbuditi sum. Prebledel je torej, a ko je zopet prišel k sapi, je rekel: „Omléda, kaj čenčáš? To sploh ni mogoče!“ A oni se ni dal ugnati. Če je prej samo vprašal, je zdaj že trdil: „Na svetu je vse mogoče, torej tudi to, kar sem prej rekel.“

„Če je vse mogoče, potem tudi to ni izključeno, da bi ne bil vzdignil prijateljevega denarja ti!“ ga je zavrnil Koprivar, a jo je izkupil; zakaj prvi mu je takoj zabrusil v obraz: „Ali pa ti!“ . . .

Savinšek je tedaj stopil sredi sobe in izrekel pomirljivo: „Če je tudi vse na svetu mogoče, a, prijatelja, pamet mi pravi, da to, kar vidva v hipni razburjenosti zdaj trdita, le ni mogoče.“

„Pravi sklep pa le to ni, Savinšek,“ zopet omeni prvi in obtihne. Drugi, ki jim ta pogovor ni bil všeč, so pa zapeli:

„Zdaj gremo, oj, zdaj gremo,
nazaj nas več ne bo, ne bo!“ . . .

Koprivar je prehodil nekolikokrat sobo gorindol, skrivaj pa je vedno pogledaval na Savinška. Ni ga mogel gledati v njegovi žalosti; stopil je tedaj k njemu in mu rekel: „Zdaj gremo in tudi ti pojdeš!“

„Oh, saj vidiš, kako je z menoj. Čakati moram na denar, niti vinarja nimam v žepu.“

„Lej, kar naravnost ti ne morem reči: Savinšek, ti ne moreš domov, ker nimaš bora v žepu, jaz pa imam nad potrebo in ti lahko posodim; kar naravnost ti ne morem reči! A zini le besedo, samo besedo zini in za potnino te oskrbim jaz.“

„Oho!“ so viknili dijaki in se izpogledali. „Priatelj Koprivar ima denar! Hm, preden odide, ga posrkamo par litrčkov na njegov račun! — Pa kje si dobil denar? Navadno si suh ko poper in ne čutiš božjega pod palcem. Zakaj tvoj oče je sicer premožen, a moder mož. Ampak danes razpolagaš z denarjem kot milijonar.“

„Ste pač navadni ljudje! Če imaš, zapij; in ko zapiješ, vprašujete, kje si dobil; če morda nisi ukradel! . . . Delajte, prijatelji, vam rečem; delo, edino delo redi človeka. Vse leto sem se pošteno trudil; no, ob dvanajsti uri se mi pa vendar spodobi boljši prigrizek! Glejte, hvaležni moji učenci, s katerimi sem se mučil vse leto, so mi zvrgli nekaj cvenka. In Savinšku, ki je dober fant, bi rad dobro storil. A ta strela ne reče: daj, posodi!“

„O, prosim, prosim, Koprivar, če si tako dober! Pa mi posodi, da poplačam pri gospodinji. Obljubim ti, da dobiš povrnjeno takoj, ko pridem domov.“

„Oho, tako težki pa spet nismo! Kar petindvajset srebrnjakov pa le ne zmoremo! A za pot, kakor sem rekel, ti dam, če želiš.“

Pri teh besedah odpre Koprivar denarnico in vrže srebrn goldinar pred Savinška na mizo. „Ná, spravi!“

„Ni treba, ni treba!“ se brani Savinšek.

„Spravi, pravim! Ali boš mar vstran pogledal, če te sreča na poti berač in te poprosi milodara?“

„Ne, nikakor ne sprejemem! Beračev se bom lahko otresel, zakaj ti predobro poznajo revnega dijaka. Še nikoli nisem naletel na siromaka, ki bi bil stegnil proti meni roko in me prosil za krajcar.“

„Savinšek, pa zakaj bi se tako branil?“ reče sostanovalcev eden. „Ne veš, kako pravijo: tam vzeti, kjer je; pa tja djati, kjer ni. Lej, v Koprivarjevi denarnici je; vzemi tedaj, ko ti ponuja, in spravi!“

Tedaj se iznenada odpro duri in resni obraz gospodinje, ki je pravkar došla s trga, se prikaže med vrati. Ne Savinšek, ampak Koprivar je stopil nehote za korak nazaj.

„Da ste le doma, Savinšek,“ je pričela gospodinja. Potem pa je pravila, kako hudo je,

če je človek dolžan in ga tirjajo na vseh koncih. „Jaz sem že taka tedaj,“ se je opravičevala, „da ne vem, kaj delam. No, dobro! Zdaj imam vse dolgove poravnane; čakam vas, Savinšek, do družega leta, če treba; samo odpustite mi, če morete.“

„Potemtakem grem lahko takoj domov in vam lahko od doma pošljem denar, kaj?“

„Kakor želite! Čakati na denar, kakor ste se namenili, vendar ne kaže. Saj se ne ve, pride-li v kratkem ali ne. Ampak, Savinšek, poslušajte me: priznam, da je skočil moj jezik včeraj preko uzde; saj sem vam rekla, v kakšnih škripcih sem bila. Sirota nisem vedela, kaj početi. Mislila sem celo, da imate vi denar v rokah in ga skrivate pred menoj. Priznam torej in mi je hudo, da — —“

Savinšek je vedel, kaj hoče reči gospodinja. A ker je bil zelo čuteč mladenič, mu je bilo pri srcu hudo, da se gospodinja opravičuje pred njim. Saj je bil po njegovih mislih vendar le on sam pravi krivec vse razprtije, ker ni o pravem času plačal, kakor bi bil moral. Ustavil je torej gospodinjo in vprašal: „Povejte mi, ali ste še kaj hudi name, čestita mati?“

„Nič več, prav nič več! Moji dolgovi so poravnani!“

„Potem pa nobene besede več, vse je dobro!“

„Hvala Bogu!“ je vzkliknila gospodinja.

— — — Ko se je Savinšek poslovil in odhajal domov v Zavôje, je stekel Koprivar za njim. „Ná, vzemi goldinar!“ je silil ves razburjen vanj ter mu stiskál denar v roke.

„Kdaj vrnem?“

„Nikoli! Treba ni! Bog i narod!“

„Hvala! Zdrav!“

„Živio!“

Savinšek je zavil med hišami navzdol na glavno cesto. „Kako blag je ta Koprivar, kdo bi mislil!“ si je rekel v svojem srcu in hitel dalje.

Koprivar je gledal za tovarišem. Šele ko je ta izginil za voglom in se niso več slišale njegove stopinje, se je vrnil v sobo. „Zdaj je odšel,“ je rekel samsebi in skoro slično zaječal: „Oh, kaj sem storil, kaj sem storil!“ — — —

III. Janko gre v šolo.

Pred leti se je naselil v Zavôjah zidar Tonovec, kakor ga je vse klicalo — Bog mu daj nebesa! — oče petošolca Janka Savinška. Kot preprost delavec si je toliko prihranil, da si je kupil nekaj svetá ter si sezidal na njem hišico. Ni bila kdovekako lična ta hišica, tudi zemlje ni bilo okrog nje toliko, da bi bila preživljala zidarja in njegovo družinico: a če kje na svetu, v tej mali hišici, v tej preprosti koči zidarjevi je bila doma prava sreča. Mirno in zado-

voljno, kakor dva golobca, sta živela oče in mati. Z žuljavimi rokami in znojem na čelu sta skrbela, da ni bilo v koči pomanjkanja. Tudi vneta vrtnarja sta bila v domačem krogu; zato sta rastla njuna otročička, Janko in Metka kot pestri cvetici na polju. Jutranja rosa ne-sebične in požrtvovalne roditeljske ljubezni je pojila ti cvetki; zlato solnce gorke, srčne roditeljske ljubezni ju je ogrevalo; hladilni veterc skrbne in potrpežljive roditeljske ljubezni jima je pihljaj in ju zibaje uspaval z večerno zarjo. Ko je prišel oče z dela domov, je pristopila mati k posteljici, prekrizala še enkrat svoja otročička z blagoslovljeno vodo, potem pa sta pokleknila oba in molila in hvalila Očeta nad zvezdami. In kakor bi se bilo nebo odprlo, se je zdelo dobremu očetu in zlati mamici, ko so zrle njiju ljubeče in skrbne oči na uspala cveta, na svoja angelca, Janka in Metko; večkrat so jima zaigrale solze v očeh ob pogledu na ljuba otročička, ki sta tako sladko in mirno spavala, in tem gorkeje sta molila . . .

Srečna je bila ta družinica! A sreča je opoteča. Tudi v borni koči za vasjo, v mali zidarjevi hišici, se je vresničil ta pregovor.

Komaj se je zopet pričelo zidarsko delo spomladi, se je nekoč ponesrečil ubogi Tonovec. Padel je z visočine in bil na mestu mrtev . . .

Solze, ki jih je prelila mlada vdova, se ne dajo pošteti. Jokala in vzdihovala je venomer

in ni se mogla utolažiti. Ljudje so imeli sočutje z njo, so jo tolažili in ji prigovarjali: „Nehaj že vendar, saj veš, da vse nič ne pomaga, kar je, je! — Utolazi se že enkrat in ne jokaj več; izjokala si boš sicer oči in oslepela! — Imej pamet! Otroka morata izgubiti še mater, ako pojde tako naprej. — Ne pretakaj več solz in umiri se že enkrat, saj kar Bog stori, vse prav stori.“ A besede so poceni. Če se je zapuščena vdova prizadevala, da bi bila mirna in je zadrževala solze, ji ni bilo prestat; kar peklo jo je pri srcu in znoreti bi bila morala, da ji niso privrele zopet solze v oči in ji hladile bôl srca. S solzami se je mirila.

Edina tolažba na svetu sta ji bila poleg molitve in vdanosti v voljo božjo otroka, triletni Janko in še ne leta stara Metka. Vsako nedeljo ju je nesla na očetov grob. In ko se je ondi razjokala in pomolila za očetovo dušo, ji je bilo lažje.

Pregovor pravi: Čas ozdravi vse rane. Res, tudi ubogo kočarico je čas polagoma ozdravljjal; dasi se ji je trgalo srce, kadar se je spomnila nanj, ki spi v prezgodni groba jami. In spominjala se ga je tako mnogokrat. Vendar se je v skrbi za svoja ljuba otročička zamotila in vsaj deloma umirila. A popolnoma pomiriti in potolažiti se njena mehka duša ni mogla nikoli . . .

Vso ljubezen je zdaj zedinjala v prid in blagor svojih otrok, ki sta ji bila vse na svetu.

Vsak boljši prigrizek je prihranila za otroka. Otroški posteljci sta morali biti zrahljani, če je tudi pridrsala domov z dela, da od same utrujenosti ni mogla več hoditi. In snažna in čedna sta morala biti vedno njen Janko in Metka, če tudi je z žulji in znojem služila krajcarje, da ju je mogla oblačiti. A ker je le za otroka živela, ju je tudi čisto poznala. Poznala ju je, kakor bi imela njuni duši pred seboj na dlani, tako da je mogla vsak hip pogledati vanji. Znala je dobro, kaj se zrcali na otrokovem obrazu, kaj govore njegove oči. V vsaki otroški kretnji je brala, kaj se godi v njegovi duši; čula je vsak utrip otrokovega srca ter vedela za vsako njegovo željo. Ni se torej čuditi, da je umela občevati s svojima otrokoma, ju učiti, svariti, kakor malokatera mati. In ker je obračala vso skrb v njiju vzgojo in vzrejo, je vzrejala in vzgajala Janka in Metko nad vse pričakovanje hvalevredno. Njene gorke besede so segle otrokoma globoko v srce, tamkaj vzklike kot dobro seme, se razrastle in naposled razcvetele. In ker je bila mati tako dobra, tako blaga, tudi otroka nista mogla biti drugačna; materina blagost, usmiljenje in dobrota srca je prešlo v kri in mozeg otrokoma. Otroka sta rastla — prav kakor beremo v evangeliju — v modrosti in starosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh. Mar-sikatera mati je vzdihnila: „Oh, kaj bi dala, ko bi bili tudi naši taki!“

Kadar je mati delala v vrtu za hišo, sta bila otroka kajpak vedno pri nji. In tu je spoznala, kako mehko, čuteče srce jima bije v prsih, kako blago mislita nedolžna otroka! Če je naletela mati na grdega mramorja ali zanikarnega črva, ki izpodjeda rastlinam koreninice, da venejo in se suše, ga ni smela ubiti vpričo otrok. „Boli, boli!“ sta zaječala Janko in Metka hkrati. „Revček je!“ Morala je to škodljivo golazen skrivaj ukončati, da ni ranila nežnih src svojih otrok. — Pozimi sta sipala Janko in Metka prezebajočim in lačnim ptičkom drobtinic; in rajši bi bila sama lačna, samo da bi drobne živalce dobile dosti. — Ko je bil Janko pet let star, je prišla ciganka v kočo s skoro nagim otrokom in prosila obleke, moke, zabele. Janko je slekel jopič, ki ga je hotel dati po vsej sili. In ko je nekoč naletela Metka na pijanega berača, ki je nekega mrzlega jesenskega dne obležal v jarku ob cesti, je toliko časa klicala in jokala ob njem, da so prišli ljudje in odvedli nemarneža na seno v tople svisli. In spet — ko je Janko pomagal pasti vaške ovce, in je zašlo jagnje in se ponesrečilo, ga je toliko časa iskal, da ga je našel. Ko ga je pa našel, ga je zadel na rame ter med jokom in stokom hitel z njim k gospodarju; potem pa hodil vsak dan gledat, je li že okrevala ljuba živalca, da jo spet žene na pašo...

Taka sta bila otroka Janko in Metka, mehka in čuteča; seve, mati jima je bila ljubo solnce;

kakšne naj bodo potem zvezdice, če ne mile in ljubke! . . .

Enkrat je rekla mati kočarica: „Poglejte si no, kako naglo tekó leta! Še vedno mislim, da je bilo oni dan, kar je Janko shodil. Na, pa bo že šesto leto prihodnji mesec!“ In potem se je obrnila k sinčku in mu velela: „Janko, v jeseni pojdeš v šolo.“

Kako je Janko po tem hrepenel! V šolo pojde — tako so rekli mati. Bi ga li mogli s čim drugim bolj razveseliti? Lice mu je zažarelo in oko se mu je zasvetilo od veselja. Materine besede so ga prijetno iznenadile, dasi je vedel, da čas, ko počne hoditi v šolo, ni več daleč; in odgovoril je hvaležno: „Mama, pa kako rad!“

Delal je dobre sklepe, kako se bo marljivo učil. „Kako bo prijetno,“ si je mislil, „ko se priučim branju in pisanju! Metka in mama bosta poslušali, jaz jima bom pa prebiral iz knjig, kakor delajo zdaj večkrat mati. In ko pojdem morda služiti — bom pa pisal mami vsak teden, da bodo vedeli, kako se mi godi.“

Toda ni ostalo samo pri teh dobrih sklepih. Odkar je tisto jesen prestopil Janko šolski prag, trudil se je vedno marljivo, da zadosti dolžnostim malega vaškega šolarčka. Ni vrgel puške v koruzo, ampak prebiral je z veseljem knjige in se vztrajno učil. Tako se je zgodilo, da je postal zbog svoje prirojene ukaželnosti in nadar-

jenosti ter vztrajne marljivosti v nekaj letih najboljši učenec cele vaške šole. In kar je veliko vredno: Janko se ni prevzel; vedno je ostal, če so ga tudi hvalili, tisti ponižni, dobri pastirček, ki je prinesel jagnje z gore; tisti usmiljeni Samaritanček, ki je slekel suknjič, da zavije vanj bornega cigančka; tisti blagi otročiček, ki ga je bolelo in ni mogel strpeti, da bi kdo pred njegovimi očmi pohodil črva na njivi . . . O, zato pa je Janko postal ljubljenec cele šole; součenci so ga klicali: „Jankec, naš ljubi Jankec“; učitelji pa so ga jim postavljali za zgled . . . Zdaj je res čital doma lepe povesti, in mama in Metka sta poslušali. Večkrat je tudi omenjal: „Mama, ampak kadar pojdem od vas, v službo, vam bom pisal vsak teden, da boste vedeli, kako se mi godi. Pa tudi vi boste morali pisati.“

Ko je bil Janko star 10 let, je rekel nekoč: „Mama, kaj pa, ko bi jaz šel od doma?“

Mati, ki ni vedela, kaj sinek misli, odgovori: „Zdaj ne govori o tem, je še prezgodaj. Do 14. leta ostaneš doma, potem pa se pojdeš učiti rokodelstva.“

„Mama, kaj pa ko bi le šel v mesto, v šole, da bi postal gospod?“ . . .

„Tiho, sirotek!“ ga je tedaj zavrnila mati in zamahnila z roko, kakor bi se branila nadležnim muham.

„Mama, glejte, Repnikov je tudi šel in bo gospod.“

„Oh, ne misli o tem. Mi smo prerevni; to so same izkušnjave.“

„Mi smo prerevni, to so same izkušnjave,“ je ponovil Janko, sklonil glavo in umolknil. A po glavi mu je le šlo: „Repnikov bo gospod; tudi jaz bi šel in bi enkrat pel novo mašo. Potem pa bi prišli k meni mama in Metka, in dobro bi se nam vsem godilo.“ A ko se je vzdramil in pogledal po koči, je vedel, da so mati prav govorili: „To so same izkušnjave, mi smo prerevni . . .“

Ná, v nedeljo je pa sam gospod učitelj poklical mater v šolo ter je vprašal z resnim glasom: „Ste li že kaj mislili, da bi dali sinka v šolo?“

Mati se začudi vprašanju in odgovori: „Kaj ste rekli, da bi sinka dala v šolo? — Oh, to je nemogoče! Ko bi še on živel, oče njegov, potem bi morda bilo mogoče; tako pa ne.“

Toda gospod učitelj ni odjenjal. „Jaz vam svetujem, da ga daste v šolo,“ je nadaljeval. „Deček ima izvanredne talente. Škoda, ko bi mu ne bila dana prilika, da bi jih mogel razviti. Vztrajno je marljiv in plemenitega srca. Rečem vam, Janko bo dobro opravil. Če se kaj posebnega ne zgodi, bo vam in celi župniji v ponos in veselje.“

„Gospod, to so izkušnjave! To so izkušnjave! Kaj bom jaz, uboga kočarica! Še dober grunt se zmaje, če gre sin v šole. Kaj bi se

moja kočica ne zrušila? Oh, sem uboga kočarica, gospod; to so same izkušnje, vam rečem.“

Pa če je še tako govorila in se branila mati, češ, da so to same izkušnje, Janko je le šel v jeseni v mestne šole. Gospod učitelj je toliko časa prigovarjal bogatemu jerobu uboge družine, naj pomaga fantu študirati, da ga je naposled le pregovoril. Zavezal se je jerob, da bo plačeval za varovanja Janka, „dokler bo priden,“ po 5 gld. na mesec, in sicer, „da ne bo sitnosti vsak mesec,“ mu pošlje o pustu za prvo polletje 25 gld., teden dni pred sklepom šolskega leta pa drugih 25 gld. za drugo polletje. Tudi je izprosil za Janka dobri učitelj pri svojih znancih v mestu hrano za opoldne. Mati pa bo skrbela za obleko in knjige.

Tako je bilo vse dogovorjeno in odrejeno in Janko je šel tisto jesen v šole. Pa preden je šel, ga je še mati vprašala: „Janko, pa boš hvaležen svojim dobrotnikom in boš molil vsak dan zanje?“

Dobremu otroku se je milo storilo, ko je videl, da imajo ljudje usmiljenje z njim in da so mu dobri. Solze so mu prišle v oči in samo pokimal je.

„No, če je tako, pa pojdi v božjem imenu,“ je izustila mati. „Samo meni se še vedno zdi, da so to same izkušnje in da se bo moj Janko

ubil v mestu. O potem ne bom imela sina in bom umrla od žalosti . . .“

* * *

Janko je torej šel v šole. Ni se pogubil, ampak v veselje in ponos je bil vsem učiteljem, ki so ga poučevali. Pa tudi svoji materi in vsem milim dobrotnikom. Z odliko je vsako leto dovršil šolo. S takim izpričalom v žepu bi marsikdo ukal na glas. Tudi Janko Savinšek je vedno z veselim srcem nesel izpričalo domov. Samo letos, ko je dovršil peto šolo in je bil pohvaljen kot prvi in najpridnejši učenec celega zavoda, je zavil v stransko ulico s težkim srcem in s povešeno glavo. Ah, denarja le še ni bilo! Jerob je redno in o pravem času pošiljal obljubljeni denar — samo to pot ne. Zakaj ne, tega si ni mogel razložiti Janko, in to tem manj, ker so šli k jerobu vselej mati po denar in so ga mu potem poslali v mesto. Jerob sam je tako ukazal. „Jaz pozabim rad,“ je rekel materi, „pridi ti vselej po denar, da ga dobi sin redno o pravem času.“ Tudi gospod učitelj je izprva izpraševal, ako so že poslali denar; pa ko se je prepričal, da pošiljajo redno, kakor je bilo dogovorjeno, ni naposled več izpraševal. „In ko bi me tudi jerob ne maral več podpirati,“ si je mislil Janko, „bi pa poslali denar mati, ko bi morali tudi vsled tega krilo prodati.“ Vendar ni bilo denarja! „Popoldne pride, jutri

gotovo,“ se je tolažil Janko in šel žalostno svojo pot dalje. Hudo mu je bilo pri srcu, ker je pričakoval, da bo gospodinja iznova norela nad njim. A ona je tedaj že poravnala svoje dolgove in je obžalovala, da se je izpozabila prejšnji dan in izmetala Jankove reči preko praga. Ko je Janko uvidel, da ni gospodinja več huda nanj, mu je bilo lažje pri srcu. Skoro čisto je pozabil na žalostne prejšnje dneve ter se je takoj podal domov v Zavoje k zlati mami in dobri sestri.

IV. Zakaj niste poslali?

Mati in Metka sta pomagali žeti pšenico pri sosedovih. Polni klasi, kakor zlato rumeni, so se zgibali, potem pa valovali in se valili po širnem solnčnem rebru. Metka zveže snop in ga vrže v razor. Nehote pogleda tja na belo cesto, ki se vije ob rebru in potem dalje, dalje, tako da se tam, kjer izginja očem, vidi le še kot bela nit. In ko tako gleda v daljavo, zagleda na tisti beli niti črno piko, in srce ji zatrepeta. Pa se urno spet skloni in naglo maha s srpom po žitu.

Skrbna mati to takoj opazi; pogleda hčerko in vidi, da so ji oči plahe, da je nemirna; vpraša jo tedaj: „Pa kaj ti je, ljuba moja?“

„Mama, skrbi me, da bi ne bilo kaj prav, da bi se ne bila pripetila kaka nesreča Janku.“

„Kaj se ti je kaj takega sanjalo? Ne veš, da so sanje prazne?“

„Mama, vi veste, da na sanje nič ne dam. Ali tu notri, v srcu, mi pravi nekaj, da ne bo vse prav. Pa da le dojde, potem bo vse prav, in nič več me ne bo skrbelo.“

„Noričica, kadar je prihajal ali odhajal, še vedno si tako govorila in se bala zanj; pa tvoj strah je bil prazen, pa bo tudi danes. Seve, preveč smo navezani drug na drugega, pa mislimo, če se vedno skupaj ne tiščimo, da nas morajo medvedje pohrustati, čeprav jih ni več v teh krajih!“

Metka je obmolknila. Pogledala je na tisto črno piko v daljavi, ki je vedno bolj rastla, z željo v srcu: „Da bi le on bil to, naš Janko! Da bi le prišel!“ In žela je pridno dalje pa mislila na ljubega brata. Dobro se ji je zdelo, da je vse lepo urejeno v koči. „Mora biti vesel, kadar stopi čez prag,“ si je rekla v srcu. Zares: postelj zrahljana in pregrnjena z rjuhami, belimi ko sneg, sama jih je prala; blazino je preoblekla z oblačilcem, ki ga je sama nakvačkala; brisalka, z začetnima črkama njegovega imena, visi na kaveljcu, ki ga je bil Janko sam zabil in zavrtal v durin obod; tudi posodo za umivanje mu je pripravila, kakor je videla v mestu in ima on rad; omaro za njegovo obleko in knjige je izpraznila; na okno ob njegovi mizi pa je postavila najlepše nageljne, roženkravt

in rožmarin . . . In mati? Onidve uživata črn kruh, za nju je dober; a za Janka je kupila mati pri fari hlebec belega kruha — videla ga je Metka v omari . . .

„Oh, da bi le prišel danes!“ iznova vzklikne dobra sestra.

Pa je res prihajal Janko.

Ostavivši Koprivarja je zavil navzdol med hišami, potem pa jo je mahnil po glavni cesti domov v Zavôje.

Bil je visoke rasti Janko Savinšek in vitek kakor mlada jelka v tistem lesu. Z obličja mu je sijala jasnost in miloba, in njegove žarke oči so gledale tako odkritosrčno in mirno, da se je moral prikupiti vsakemu na prvi pogled; saj se pri blagem človeku plemenitost razodeva že nazunanje. Korakal je naravnost po cesti, stranskih potov ni poznal, ker jih ni nikoli iskal in bi se bil še manj maral spuščati nanje. Tako: naravnost, brez stranskih ali celo krivih potov je bilo vse njegovo življenje. Zato pa je tudi živel v miru z ljudmi, sam s seboj, pa tudi z Bogom, h kateremu je češče stezal roke in ga klical Očeta, ker mu je zemeljski oče že izza rosne mladosti počival v grobu. Bil je Janko zadovoljen in srečen kakor malokdo njegovih let. A iz tega miru, iz te tihe sreče ga je pahnila izkušnja zadnjega tedna. Toda zdaj, ko je bil prepričan, da se je gospodinja umirila, je tudi njemu posijalo ljubo solnce toplo in žarko,

in stopal je lahkih korakov po potu domov. Vendar pa mu je bila prva skrb, da poravna dolg pri gospodinji.

Ko je bil Janko na pol pota, se je domislil, da je drugekrati stopil dol k studencu, pod hrib, se odpočil ondi, použil borno kosilce — žemljo in prgišče hladeče vode. Tudi danes ga je silila utrujenost, da bi stopil v stran, v hrib, da bi legel v senco; a ni maral ugoditi tej stari navadi. „Naprej, naprej! Če še niso odposlali denarja, pa ga morajo danes. Gospodinja ga mora dobiti jutri, pojutrišnjem gotovo. Uto-lažila se je sicer, a ji vendar-le ne more biti vseč, da ni bilo plačila o pravem času.“

Šel je dalje.

Pa mu pade v glavo, da ima goldinar v žepu. Nekaj mu je reklo: „Čemu tiščiš goldinar pod palcem, čemu ti bo? Stopi v krčmo in se okrepčaj, potreben si; treba ti ne bo dajati vina na brado ali kredo, kakor se je norčeval Kopri-var, saj imaš denar!“

Zamahnil je Janko z roko, kakor da bi bile te misli muhe, in bi jih odganjal. In ni šel v krčmo, dasi je bil truden in potreben krepčila, ampak stopal je dalje z odločnimi, umerjenimi koraki. Misli na krčmo ga niso več nadlegovale. „Eh, Bog ve, kako še pride prav ta goldinar!“

Solnce se je nižalo zatonu, a je stalo še vedno za moža visoko na nebu, ko zagleda

Janko domačo vas. Vzbudi se mu hrepenenje po materi in po sestrici, ki ga pričakujeta doma z ljubeznijo v srcu; Janka mine utrujenost, pa hiti, hiti, dalje, kolikor ga neso noge. In tista črna pika na beli niti se vedno bolj raztezava in dobiva določnejšo obliko.

Zdaj zagleda tudi sosedova tisto črno piko — prihajati človeka vedno bliže in bliže. Bil je res videti od daleč kakor črna pika, kakor črna mravlja, ki taplja dalje po beli cesti. In tudi sosedova si je želela: „Da bi le bil to Janko! O, to bo vesela Metka, ta dobra sestra, ki ga ne more pričakati!“ Pa se je obrnila k prijateljici in ji rekla: „Metka, golobček leti.“

Metka je pogledala v daljavo, potem pa se ji nasmehnila, češ: „Bo, bo!“ in rekla, kakor je treba: „I, kaj pa nese?“

„Zlat košek.“

„Kaj pa je v zlatem košku?“

„Mladenič, lep, sprelep.“

„Koliko je star?“

„17 let; pa ima tebe prav rad, pa vašo mamo.“

„To bo pa naš Janko?“

„I seveda; le glej, že prihaja!“

Metka zatrepeče od samega veselja. Spoznala je, da prihaja v resnici on, nje bratec, Janko. In opozorila je mater: „Ali ne vidite?“

Mati je rastrla z dlanjo nad očesom, da bi bolj videla in je rekla: „Vidim. Popotni človek

je; Bog ve, odkod prihaja, in kam ga nese noga.“

„Popotni človek, da; a ko pride mimo, bo obstal in zavil k nam. Ga že razločim: on gre, naš Janko.“

„Kaj si rekla?“ vzklikne mati oveseljena, pa dene spet roko nad oko, da bi tudi sama razločila popotnega človeka; a njene oči so bile mnogo prejokale in so oslabele. Ni spoznala, kdo prihaja; a srce je začutilo, kdo gre, pa je rekla: „Misliš, da je res on? ... Da bi le bil.“

Žele so pridno dalje.

Pa spet reče sosedova: „Metka, golobček več ne leti.“

Pogledale so na cesto. Zares, ondi se je ustavil popotni človek, potem pa jo zavil na rebro. Bil je to — Janko.

„No Metka, zdaj ti ni treba ugibati, kaj nese golobček, kdo je v zlatem košku,“ je rekla sosedova.

„Zdaj ni treba,“ je odgovorila smehljaje se Metka, zamahnila še enkrat s srpom in delo je bilo končano, sosedova njiva je bila požeta.

Skoro nato je stopil Janko prednje. Segli so si v roke in pozdravili presrčno. Po malem razgovoru se je sosedova poslovila in zdrčala domov; mati in Metka sta pa šli z Jankom proti koči. Obe sta opazili, mati in Metka, da ni Janko ta pot tako zgovoren kakor drugekrat. Zdelo se jima je, da ga nekaj teži, ali pa je

bolan; pa ga nista utegnili vprašati, kaj mu je. Zakaj, kakor hitro so se poslovili od sosedove, je vprašal Janko sam: „Zakaj pa niste poslali, zakaj pa ni bilo denarja?“

Obe sta obstali in se spogledali.

„Kaj si rekel? — Zakaj ni bilo denarja? ... Za božjo voljo, kaj ga mar nisi dobil?“ je viknila mati v strahu in uprla vprašujoče pogled v sina. Metka pa je pristavila: „Jerob je dal denar, jaz sem ga nesla na pošto; včeraj je minilo teden dni, odkar sem ga oddala na pošti.“

„A jaz ga nisem dobil; hodil sem izpraševat, a ni ga bilo.“

Metka je sklenila roke in rekla začudeno: „Ko bi kdo drugi tako govoril, Janko, bi mu ne mogla verjeti!“

„Sam sem se čudil, zakaj ni denarja in sploh nobenega glasu od vas,“ je rekel Janko, potem pa pravil, kako se je jezila gospodinja, ker ni bilo denarja.

„Pa kje bi bil denar zaostal? Jerob ga je izročil meni; me sva ti ga odposlali, ti pa praviš, da ga nisi dobil.“

Ugibali so, kje bi bil utegnil denar zaostati, kako bi se bila utegnila zgoditi pomota in kako bi prišli zopet do denarja. A vročekrvni Metki ni zadostovalo samo domnevanje, kje bi bil denar; hotela je to natančno vedeti. Zato je rekla: „Kaj bi ugibali! Denar je bil odposlan, oddajni list je hranjen, pošta v mestu bi ti mo-

rala denar izročiti; a ker ti ga ni, komu drugemu ga pa ni smela, tedaj ga ima še sama. Jaz sem nesla denar na pošto, zato ga grem zdaj tudi sama iskat.“

Pri teh besedah je zletela naprej. Pa preden sta stopila mati in Janko preko praga, je že ona prihitela preoblečena iz koč. „V eni uri bom nazaj,“ je izustila in stekla dol po hribu lahko kot veverka.

V. Koprivar je vzal.

Metka trka, trka na poštne duri, toda nihče se ji ne oglasi. Pošta je bila že zaprta. A kaj? Ona mora izvedeti, kje je denar; ona mora govoriti z gospodom poštarjem. Povpraša torej po njem in ga išče. Dobi ga v krčmi na vrtu, čitajočega v vrtni lopi časopise. Pozdravi ga, kakor se spodobi, potem pa z nenavadno ostrim, skoro žalečim glasom zakliče: „Kje je denar? Poslala sem ga, a Janko ga ni dobil; denar nazaj!“

Debeli poštar se navadno ni jezil, a topot ga je le vzdignilo. Zapodil bi bil Metko, saj uradne ure so že minule; on je bil prost in je pil pivo; od piva se ni rad ločeval; a predrzna deklina je zavpila: „Kje je denar?“ — in to ga je spravilo iz ravnotežja, to ga je osupnilo. Zamahnil je z roko nevoljno in zahreščal bobneče: „Kaj meni mar!“ A Metka se ni dala

ugnati v kozji rog; ljubezen do brata ji je dajala pogum; pokazala je poštarju oddajni listek in rekla: „Lejte, gospod, to je dokaz, da ste sprejeli denar že pred enim tednom; a Janko ga ni dobil; ali ste ga poslali naprej?“

„Ka-âj?“ je zahreščal iznova poštar. „Ka-âj? Ka-a-âj? Boš mar ti revče govorilo, da nisem oddal denarja naprej?“

„Morda ste pozabili? Janko ga ni dobil!“

„Mrcina, zaprli bi me, obesili, ko bi pozabljaj na take reči, ko bi ne odpošiljal denarja naprej.“

„Gospod, ne bodite hudi! Preprosta deklica sem in ne vem, kako je treba postaviti besedo, da bi bilo prav. Ampak jaz sem nesla denar na pošto in vam sem ga izročila. Zato sem tudi prišla semkaj, da izvem od vas samih, kje je denar. Rečem vam, pa brez zamere — prej ne grem odtod, dokler ne izvem tega.“

Debeli gospod je vrgel časopis na mizo, popil pivo iz vrčka, potem pa zahlačal na poštni urad. Ko je sopiháje prilomástil na pošto in hlastno pregledal zapiske, je zavpil Metki, ki je ostala pri vratih: „Že pred enim tednom bi bil moral dobiti fant denar!“

„Tako je, kakor ste povedali! A Janko ni dobil denarja. Zdaj mi povejte: zakaj ga ni dobil, jaz moram vedeti!“

„Kaj jaz to vem? To me ne briga nič! Dobiti bi ga bil moral “

„Gospod, jaz moram vedeti, kje je denar. Janko je prišel žalosten domov, jaz takega ne morem gledati.“

Lomastni poštar je hreščal in vpil, da ga zdaj več ne briga, kje je denar, ali je prišel v prave roke ali ne. „Jaz sem storil svoje, amen! Zdaj pojdi, odkoder si prišla.“ A deklica je tiščala venomer, da mora izvedeti kje je denar; da ga je njemu izročila, da bi ga bil Janku poslal, a Janko ga ni dobil. „Kje je torej denar?“ je zaklicala iznova. „Janko ga ni dobil, dajte ga nazaj, vi ga imate!“

„Kaj si rekla? Vi ga imate! Si res tako rekla? Poberi se mi izpred oči! — Še zapreti te dam, ako se mi predrzneš še táke besede izpregovoriti!“

Metka je zajokala. „Gospod,“ je rekla, „jaz grem. Pa povem vam: jutri navsezgodaj se odpravim v mesto; tam pokažem tale receptis in porečem: Poglejte, poslala sem denar Janku, a on ga ni dobil. Kje je denar? Naš gospod poštar so me zapodili, povejte vi, mi smo revni.“ —

Poštar je spoznal iz Metkinega samozavestnega nastopa, da utegne res tako storiti, kakor je rekla in kaka neumna in brezpotrebna nepriлика kmalu je napravljena. „Kaj vendar misliš!“ je zavpil tedaj. „Še nepravilike mi napraviš!“

Toda on je bil dobrega srca; zasmilila se mu je deklica, ko je rekla: „Revni smo.“ Tudi

je bil sam radoveden, kje je denar. Dasi je že minila uradna ura, se je le vdal in rekel: „Čakaj, sitnica, pišem v mesto, da mi sporoče, kaj je z izplačilom tega denarja.“

To je rekel mirno. Metka pa je zaprosila: „Gospod, nič ne boste pisali. To bi se vleklo predolgo; saj imate brzojav, kar brzojavite.“

Poštár je nekolikokrat pobobnal s prsti po mizi.

„Gospod, vi ste dobri, storite to!“

„Sitnica, ti, sitna!“ je spet zahrumel poštar ter pobobnal iznova po mizi. Naposled je le sedel in brzojavil v mesto. In ni minulo pet minut, pa je že dobil odgovor. In odgovor se je glasil:

„Nakaznica se je vročila po šolskem slugi Jankovemu sošolcu Juriju Koprivarju, ki je najbrže nakaznico sam podpisal in denar prejel.“

Metka je prebledela, ko je začula odgovor. „Moj Bog, kaj ste rekli?“ je zavpila prestrašeno. Debeli poštar pa je napisal odgovor na bel listek, ga izročil Metki, pobobnal zopet s prsti po mizi in zatrjeval: „Si čula? Lej, zaprbi me, obesili, ko bi ne odpošiljal denarja naprej, hm, hm!“

Metka prebere še enkrat odgovor. „Zgodilo se je, kar ni bilo prav! Pa kaj je zdaj storiti, gospod, da se dobi denar nazaj?“

Debeli poštar ni odgovoril. Le bobnal je venomer s prsti po mizi in hitel: „Zdaj veš,

kje je denar! Obesili bi me že bili, da nisem pošten in pravičen kot zlata vaga!“ Metka pa je bila tako zamišljena, da ni vedela prav, kaj govori poštar. Za nekaj časa reče proseče: „Gospod, mahu vam prinesem s planin, ki je najboljše zdravilo proti kašlju, prvenca z gore, ki ga gospôda rada devlje v vino, samo to mi povejte: Kaj storiti zdaj?“

„Ha, kaj bi pravil, to ve vsak otrok: Pri-grizek, kos kruha, je iztrgal vašemu iz rok nje-gov tovariš, prekanjeno, da še opazil ni tega! Kaj zdaj storiti? Ha, hitro k prekanjencu, dok-ler je še kaj kosa! In tam ne izlepa moledo-vati: Daj nazaj, ne zameri, dokazano je! — am-pak: daj mu klofuto od obeh strani, iznenada, da se fantu potresejo hlačke, da mu pade kos iz ust, in da ga pobereš ti. Drugače ne pojde! Ta Koprivar je najbrže pretkan kakor kak rokovnjač! Ima jih za ušesi, da je celo pošto opeharil!“ ...

Tako je svetoval poštar, pokazal pest in smehljaje se zatrdil še enkrat: „Pa dobro naj ga prime, drugače ne bo pomagalo! In udari naj, da se bo potreslo in bodo popadali goldi-narčki v njegovo pest, se pravi, če jih Koprivar še ni zabunkal“ ...

„Oh, saj sem vedela, da ne bo vse prav; že dalj časa mi je nekaj reklo: nesreča se bo zgodila!“ je vzkliknila Metka pobito, se zahva-lila gospodu poštarju in odšla. „Mene je bo-

lelo srce; oh, saj sem rekla, da ne bo vse prav,“ je vzdikavala med potjo in hitela domov na vso sapo.

Komaj se je Janko dodobra oddihnil in okrepčal pod domačim krovom; komaj se je utegnil pogovoriti z materjo, že je prisopihala v eni sapi Metka s pošte, držeč beli listek v roki, in kar na pragu je zavpila: „Zdaj vemo, kako in kaj: Koprivar je vzel denar!“

Mati je prebledela in se prestrašila, Janko pa je ostrmel, da mu je zaprlo sapo. Moral se je oprijeti za stol, sicer bi se bil sesedel na tla. Prej bi bil pričakoval smrti kot take novice! Ker ni mogel takoj izpregovoriti, je samo z glavo odkimaval, češ: „Ni res, ni res, Koprivar ni vzel, to ni mogoče!“ Metka pa je zaprla duri, stopila k Janku in materi ter jima pripovedovala, kako je opravila na pošti, kaj je tam izvedela, kdo da je vzel denar — ter je Janku izročila beli listek, vsebujoč brzojavni odgovor od poštnega urada v mestu.

„Saj ni res: Koprivar ni vzel, to je nemogoče, to je laž!“ je hitel razburjeno Janko in stopal po hiši gorindol. Ni mu šlo v glavo in ne, da bi moglo res tako biti. Gledal in štrlel je iznova v beli list, v brzojavko; oči so gledale, kar je bilo napisanega, ali vsa njegova notranjost se je protivila, da bi bil priznal, kar so brale oči, kar je govorila mrtva črka.

„To je zmota, to je laž! Kaj takega ni mogoče!“

Janko je poznal samo pota, ki drže prav, naravnost; zato ni mogel razumeti tega slučaja, ki kaže, da vsa pota ne drže prav, naravnost... Letal je po sobi gorindol in vpil, gledajoč v list: „To ni mogoče, to ni mogoče! Moj najboljši prijatelj, da bi me bil okradel? Náka, to ni mogoče!“... Toda ko se mu je prvo razburjenje, ki ga je povzročilo to nepričakovano razkritje, poleglo in se mu je kri nekoliko ohladila, je vprašal mater: „Kaj rečete vi, ali je kaj takega med dobrimi, odkritimi prijatelji mogoče?“ Mati je nekaj časa molčala, nato pa je odgovorila mirno in resno: „Sin, na svetu je vse mogoče!“...

„Na svetu je vse mogoče!“ je ponovil tiho Janko in se zamislil. Mati pa je iznova zatrdila: „Janko, na svetu je vse mogoče!“ Tedaj pa zmaje z glavo sin in reče: „A tukaj vendar ni mogoče! Pomislite, ljuba mati, ravno danes mi je izkazal Koprivar iznova prijateljstvo. Ob slovesu mi je takorekoč posilil goldinar za na pot. Ali je mogoče, da bi me bil z eno roko okradel, z drugo pa mi delil dobrote?“...

„O, na svetu je vse mogoče!“ je vzkliknila na te besede mati ter resno pristavila: „Sin! Apostel Judež je s poljubom izdal Kristusa, svojega Gospoda: ena in ista usta so izkazovala

ljubezen, a hkrati izročevala samega Boga v roke sovražnikom“ ...

Janko ni odgovoril ničesar. Sredi koče je obstal in gledal brzojavko. Pa je vrgel pisanje na mizo, se prijel za glavo ter zavpil: „Tudi ti, Brutus! Mati, ljuba mati, na svetu je vse mogoče! Najboljši prijatelj me je okradel. Koprivar tat, tat, tat!“ ... Ako bi se bil v tistem hipu pokazal Koprivar, bi ga ne bile mogle pogledati Jankove oči; pljunil bi bil Janko vanj ...

„Treba bo iti na goljufa,“ je tedaj pripomnila Metka, „dokler je še kaj kosa, kakor je rekel poštar.“

„Treba bo!“ je pritrdil Janko. Res je mislil iti sam drugo jutro v mesto ali celo na dom h Koprivarju. Toda mati, ko je izvedela, da je tovariš velik in zastaven fant, ni pustila Janka z doma. „Saj bi ga še ubil Koprivar; hudoba nikoli ne miruje,“ si je mislila in odredila, da Janko samo piše Koprivarju za denar.

Janko se je vdal. Sedel je za mizo in napisal pismo. Pa ko ga je prebral, ga je raztrgal; zakaj bilo je odločno preostro pisano. Napisal je drugo, tretje pismo, a tudi ti dve je raztrgal. Počakal je drugega jutra. Tedaj pa se mu je kri že ohladila. Napisal je Koprivarju čisto miren poziv, naj mu vrne denar. „Bolje je,“ je dejal, „da ne govorita kri in žolč; zakaj preostro pismo bi še bolj zmešalo Koprivarja

in zadevo poslabšalo.“ Pismo je še enkrat prebral pred materjo in Metko, potem pa ga oddal na pošto.

* * *

Zdaj se je šele Janku izjasnilo, zakaj je taval Koprivar zadnji šolski teden kakor izgubljenec okoli. Bled je prihajal in odhajal, odkar se je bil polastil tujega denarja; le malo je govoril s tovariši; z njim, Jankom, pa sploh ni dosti govoril; sram ga je morda bilo, in ni se mu upal pogledati naravnost v obraz. Zdaj je šele mogel Janko razumeti in razvozljati njegovo čudno vedenje v zadnjem času. „Od poučevanja sem dobil,“ je večkrat trdil, ko še vedeli niso, da ima denar, ko ga nihče ni vprašal. Ah slaba vest mu je govorila, da se ukradeni denar vidi skozi roko, ki ga tišči. Prišel je ponoči domov, izbegal, da je komaj prilezel in našel duri in postelj. Ko so ga vprašali: „Kje si bil? Kaj si delal?“ — ni odgovoril. Vedeli so, da popiva. V zadnjem tednu se je skoro čisto izpremenil. — Zdaj šele je vedel Janko, zakaj se je prestrašil Koprivar, obledel, se obrnil v zid in pogledal pri oknu vun, če mu je iznenada potožil, da ni denarja! Revež, koliko je moral prestati duševnih bojov! Nikogar ni imel, ki bi mu bil mogel razodeti svojo bol! Sam je nosil pekel v svoji duši; brez miru je hodil semintja, pohajkoval in šele pozno v noč

legel spat; pa še takrat je vstajal, ker ni mogel spati. — Zdaj je šele mogel Janko razumeti, zakaj je Koprivar tolikrat bežal iz mesta, vun na prosto, da bi laže dihal, da bi ne gledal ljudi-poštenjakov in obraze zatiranih . . .

Tako je razmišljal Janko o svojem nesrečnem tovarišu. V duhu je gledal njegovo veliko žalost in tedaj mu je odpustil vse. „Ko pošlje denar, mu bom pisal, naj bo miren; vse bo poravnano in zopet bova prijatelja. Nikdar mu ne bom očital pregreška, najmanjše žalbesede ne bo slišal iz mojih ust. Živa duša ne bo izvedela o celi zadevi.“ Tako je zatrjeval sam sebi dobri Janko.

Čez nekaj dni reče svoji materi: „Veste, da sem ga le opomnil, povrnil bo takoj; ni hudoben človek ta Koprivar.“

„Da bi le res bilo tako,“ je odgovorila mati. „Gospodinji smo poslali, a smo morali vzeti na upanje.“

„Ni hudoben človek ta Koprivar,“ je ponovil Janko. „Povrnili bo, vam rečem.“

„Vem, mladost je norost. Seveda mu ni toliko zameriti, ker nima še razsodnosti. Vendar pa ga še ne moreš zagovarjati. Koprivar je v šolah, kjer se vsak dan kaj nauči, kako je treba živeti. In vendar je storil hudo celo tebi, svojemu tovarišu. Kdor tako dela, je za vse zrel. Ta mladenič se gotovo ne boji Boga.“

„Veste, kaj je rekel poštar?“ se je oglasila Metka. „Hitro k njemu, dokler je še kaj kosa! Pa jaz mislim, da je pravi čas že zamujen; kos je že sneden, in zdaj ne bo pomagalo nobeno pretilo; denarja ne bo več, pa je!“

„Janko vendar ne more do njega; Koprivar bi se lotil še njega. Treba pa bo povedati je-robu; pojdem k njemu sama in mu razložim vse. Posodil je 25 gld., da smo plačali gospo-dinjo, dolžnost je naša, da smo mu hvaležni ter mu razodenemo, kako in kaj.“ A Metka reče: „Ne vem, nič dobrega ne bo iz tega. Saj po-znate jeroba; precej bo zažugal s tožbo; dasi ni Koprivar nič vreden, ker se upa tako osle-pariti prijatelja, vendar bi jaz ne mogla biti srečna, ko bi ga zaradi 25 gld. — ki za nas ni majhen denar! — zaprli in zapodili iz šole.“

Janko pogleda sestro hvaležno. Kar za-čuti v svojem srcu moč, ki more odpustiti tudi smrtnemu protivniku. Zbudi se v hipu v mla-deniču oni Janko, usmiljeni in dobrosrčni, ki je kot otrok prinesel jagnje z gore, slekel oble-kico, da bi se bil grel v nji kuštravi ciganček; ki ni smel videti, da bi bil kdo pred njegovimi očmi pobil izpodjedavca črva ali strupenega škodljivca bramorja . . . Obrne se Janko k ma-teri in reče: „Slišite, kaj pa, ko bi mu odpu-stili . . . Bog nam bo drugje povrnil, kar tukaj izgubimo. Koprivar je storil v lahkomiselnosti,

kar zdaj gotovo bridko obžaluje. Mati odpustimo mu.“

„Res grešil je,“ pristavi Metka. „Pa kdo more reči, da ni že obžaloval tega prestopka? Grešiti je človeško. Kdo ve, koliko gorja mu je že prizadejalo to spoznanje!“ Janko pa spet zaprosi: „Odpustiti mu moramo; ni storil ravno iz hudobije; ugodna prilika je bila, ki ga je omamila; pohlep ga je oslepil, in storil je. On obžaluje, drugače ne more biti . . .“

„Gotovo obžaluje,“ mu pritrdita mati in Metka . . . In v teh mislih in čuvstvih so pričakovali nakaznice ali vsaj pisma od Koprivarja. Pa ni bilo ne nakaznice ne pisma ves teden.

„Sram ga je in ne ve, kako bi se izgovoril in opravičil,“ je trdila mati. „Piši mu še enkrat,“ je nagovarjala Janka Metka.

Res, ko je hotel Janko pisati drugo pismo, ljubeznjivo in pomirljivo, je dobil odgovor, a kakšen! . . . Mati se je prijela za glavo in ni vedela kaj storiti. „Uf — Uf!“ je sopla Metka; sapo ji je zapiralo in samo strmela je brez besede; Janko pa je skakal in sopihal in si zlival studene vode za vrat, da bi se bil ohladil . . .

Molčali so potem vsi od začudenja in od studa ter se spogledavali. Za nekaj časa pa se oglasi mati, pogleda začudeno v Janka ter reče: „Ni vreden milosti.“

„Tožiti ga bo treba,“ je pristavil Janko.

„Povedati varuhu. Da, varuhu moramo povedati. On naj ga prime; to bo grduna izmodrilo.“

VI. „Kaj sem storil!“ . . .

Ne podnevi ne ponoči ni imel miru nesrečni Koprivar. Kakor da se praži njegovo srce na žrvjavi, tako ga je pekla vest in mu klicala resno in grozeče, kakor glas iz onkraj groba: „Kaj si storil!“ . . . A on si ni mogel umiriti in potolažiti nemirnega srca, pekoče vesti. Koder je hodil in kjer je bil, povsod se mu je zdelo, da vidi preganjalce za seboj. Nehote se je oziral nazaj; a ko se je prepričal, da mu še ni pravica za petami, je vendarle zavil v stran in bežal, bežal, kakor da je zažgal mesto za seboj . . . Tudi ponoči ni imel miru; bežal je v sanjah pred preganjalci, ki so mu sledili celo v očetovo hišo. Ko so ga ondi zgrabili, da ga zvežejo, je vpil obupno: Pustite me, vse poravnaj! Nesrečni trenutek mi je bil v pogubo — me je zapeljal! Vse povem: jaz sem podpisal nakaznico in dvignil denar! . . .

„Oh, kaj sem storil!“ — — —

Kadar je zapel poštni rog in je šel Janko vprašat, če je prišel denar, je sedel Koprivar v kot, je nemirno gledal v tla in prešteval Janbove nepotrebne stopinje. Vest pa mu je vpila: „Lej, ti ga podiš, tvoj greh! — Oh, kaj si sto-

ril! . . .“ Ko je videl, kako se gospodinja čemerno drži in kako jezika nad Jankom, ki ji ne more plačati, se je Koprivarju zdelo, da mu rubijo dušo, da mu režejo jetra in obisti . . . In ko se je gospodinja celo razljutila in vrgla tovariševe reči čez prag, je Koprivar nehote vstal in vzdignil roke kakor v obrambo, da bi ne pahnili njega v ječo ter zaloputnili in zaklenili trdo duri za njim . . . In ko mu je vročil pri slovesu goldinar, se je tresel — zakaj, bal se je, da bi ne bil Janko spoznal svojega denarja in bi ga ne bil potirjal, rekoč: „To je moj goldinar! Kje so še drugi! Kje jih imaš še štiriindvajset?“ . . .

Ah, da se je moralo tako zgoditi!

Videl je zapisano tovarišovo ime na tabli v šolski veži. Kaj bi ne vedel, kaj če to reči: Denar ima Janko, denar! In stresel se je; zakaj črno misel je bil zagledal; črno misel, ki mu je legla na oči kakor senca, da ni prav videl, kam drži pot . . . In roka se mu je iztegnila in zbri-sano je bilo tovarišovo ime na tabli. Potem pa je stopil k šolskemu slugi in rekel: „Dajte mi prijatelja Savinška nakaznico; krajcarja nima, da bi dobil nakaznico, pa je mene poslal ponjo; tu imate krajcar, dva!“ In je vrgel dva črna krajcarja za mizo — — —

Vzel je Koprivar nakaznico pri šolskem slugi ter jo skrivaj podpisal. Pač ne bi bil nihče spoznal, da je ni podpisal pravi prejemnik, tako

dobro je znal Koprivar ponarediti tovarišev podpis. Nato pa je vzdignil denar na pošti . . . S tresočo roko ga je preštel, potem pa spravil v svoj žep, kakor da bi bil njegov. Tako si je prisvojil tuje blago: svojemu tovarišu je izpred nosa izmaknil nakazani denar — tat je postal Juri Koprivar — — —

Ko so njegove roke štele in spravljale denar, so njegova usta še vedno zatrjevala: „Eh, podpisal sem, podpisal; a njegovega denarja ne maram, denar izročim njemu samemu.“ A takrat ni bil Koprivar več samosvoj gospod; tedaj ga je bil pohlep po denarju, tako na lepem dobljenem, že oglušil in oslepil. Roka se mu je tresla, ko je spravljal denar, in srce mu je bilo od razburjenosti, da je slišal njegove utripljeje in udarce. Vest se mu je zbudila — kaj zbudila: Vstala je in stopila predenj in mu zažugala s prstom; a on se je izgovarjal: „Podpisal sem, a denar izročim Janku . . .“ Spravil je denar in bežal pred vestjo in še vedno zatrjeval: „Nazaj mu dam!“ A ko je zapravil prvi goldinar, si je šele priznal: „Ne, ne morem mu več dati denarja, ne morem več!“ Bežal je dalje pred svojo vestjo, ki mu je vedno žugala: „Daj nazaj, kar ni tvojega!“ In obstal je in si rekel: „Resnično, poneveril sem, kradel sem denar, opeharil svojega tovariša!“ In tedaj je šel v se in se je kesal, žal, da le za kratek čas! . . .

Rekel si je večkrat: „Vržem mu denar nazaj in mu porečem: Tvoj je, spravi ga!“ — a goldinarja je manjkalo. In zagledal je v duhu Judeževe srebrnike, ki jih veliki duhovniki niso marali devati v templjevo škrinjico. In se je zbal, da bi tovariš ne maral denarja, ker je manjkalo goldinarja . . . Bil je tedaj zelo razvnet in skoro zmeden. Ko je šel mimo krčme, je stopil noter in je zahteval pijače. Poslej si je z vinom gasil pekel v duši. Pozno, pozno v noč je prihajal domov. Vest se mu je oglašala še s strašnejšim glasom: nesrečneža je zmedla še bolj. Bežal je iz mesta, pa zopet v gostilno. Tako je zapravljajl denar . . . Ko je minil teden, mu je ostal samo še en goldinar, druge je vse pognal. Izginili so kakor kafra. Ta preostali goldinar je posilil tovarišu Janku ob slovesu.

Že se je nagibal, da bi bil odložil butaro, da bi bil vrgel pekel iz srca. Neki glas mu je govoril: „Ojunači se in pojdi k prijatelju; odkrij mu srce in prosi ga odpuščanja, vse bo poravnano!“ A pred oči mu je stopilo vse, kar je moral pretrpeti Janko, ker ni bilo denarja. Videl je svoj greh, velik in grd; še veliko večega in gršega, kakor je bil v resnici. In prestrašil se je svojega greha, da je kar zatrepetal v osrčju. Skoro slišal je glas, ki se je zazibal v njegovi notranjosti: „Kaj, ali mu moreš pogledati v oči in priznati hudobno dejanje!“

Njegovo samoljubje, njegov ponos se je zbudil in je bil prevelik; njegova odločnost, pogum premajhen! In pa: kaj bodo rekli ljudje?

Pa komaj je nastopil čas počitnic, že ni bilo več skrito, kar je bil storil. Od tovariša Savinška je dobil poziv: Vrni! Pismo, čisto kratko, je slovelo tako:

„Nakaznico, glasečo se na 25 gld., ki je došla name 7. t. m., si podpisal Ti in nato si prejel denar na pošti, kakor je brzojavno poročal c. kr. poštni urad v mestu. Meni denarja nisi dal, komu drugemu ga izročevati nisi imel pravice, torej imaš Ti denar v rokah. Ako se hočeš izogniti nasledkov, povrni mi takoj denar!

Pozdravljen!

Janko Savinšek.“

Zavôje, 15. julija 18 ..

V prvem trenotku ni vedel Koprivar, ali prav čita ali ne; toda kmalu je spoznal, da je gola istina, kar je zapisano v listu: „Že so mi na sledu, že me preganjajo! U, û! ...“ Ob tem spoznanju se mu je storilo črno pred očmi; za mizo se je moral prijeti, da ni omahnil: „Uûû! U—û—û!“ je zajavkal in sopel kakor meh. Osuplo in strmeče je gledal, z debelimi očmi, tja sredi zidu, v kot, kakor da je tam zapisano, kar ima zdaj — zdaj priti čezenj.

Ko se je nekoliko pomiril, je pobral pismo, ki mu je od osuplosti in razburjenosti padlo iz rok, da ni vedel, kdaj. Potem se je pa zravnal in bežal v gozd.

Par dni je taval po gozdu in se skrival, pazeč, da ga domači niso zalotili, ter razmišljal, kaj storiti. A zdaj, ko je ležal nesrečnež na tleh, ovit in zadrgnjen z vrmi, ni bilo težko delo satanu, zadrgniti žrtvi še vrat. A hudoba je počakala, da si ga zadrgne Koprivar sam. Ve satan predobro, da se privali skala, prevrnjena na robu hriba, z velikim hruščem in truščem v dolino; tam pa obstane in ne misli več na višave, kamor se z lastno močjo nikdar več ne more povzpeti. Tudi Koprivar se je prekucnil s hriba in lopnil v dolino; in zdi se, da tu obstane. Z lastno močjo se ne povzpne nikdar več v višave. Nima več moči, da bi priznal, prosil odpuščanja in prestal kazen za svoje dejanje. „Ne, ne morem, nazaj ne morem!“ si je sam priznal.

Potem naprej v hudobiji! Zatekel se je k laži in tajeju. Strah pred ljudmi: kaj bodo rekli; sram pred tovarišem, pred katerim bi bil moral gledati v tla in jecljati kakor otrok, sta delovala na nesrečneža z mogočno silo, da ni našel moči, da bi bil stopil na pravo pot in priznal in poravnal svoj dolg.

Par dni je torej taval Juri Koprivar po gozdu in se skrival po kotih in razmišljal, kaj

storiti. Naposled pa ni več pazil, da bi ga ne bili zalotili domači v njegovih mislih; z drznim čelom je stopal po sobi gorindol. Načrt samobrambe je bil gotov.

„Nič, ne bom te prosil, grji si od mene!“ je zabrusil predse, stopil trdo na peto, vzel pero in napisal:

„Dragi! Ti si mi pisal tako odločno, naj Ti izročim denar. Kaj hočeš od mene? Ko sem šel k šolskemu slugi po nakaznico, si me čakal pred vrati, potem pa si na pošti dvignil denar. Drugo me ne briga. Na Tvojo zvijačo ne odgovarjam.

Pozdravljen tudi Ti!

Juri Koprivar.

Na Luži, dne“

Tako je pisal. In ko je prečital list in ga oddal na pošto, se mu je zdelo, da je prav storil, da je dobro pisal. In usta so se mu nasmejala. „Kdo mi more izpričati, kdo dokazati, da ni tako, kakor pišem!“ je dejal prešerno in si gladil golo brado. „Zdaj pa se naj zgodi, kar hoče; prijatelj naj stori, kar drago, pogumno in brezobzirno mu stopim na nogo! Ha, ha, ha!“

VII. „On je naš bližnji!“

Kot strela z jasnega neba je zadel Koprivarjev odgovor Savinškove. Takšnega pač niso pričakovali! A dasi so rekli, da on ni vreden

milosti, da ga bo treba izročiti sodišču, vendar tega niso storili. Edino k jerobu je šla mati in mu vse razložila. Zakaj on je bil velik dobrotnik Savinškove hiše in je moral vse vedeti. Tudi je posodil 25 gld., ki jih je bila mati koj drugi dan po sinovem prihodu poslala vdrugič gospodinji v mesto.

Ko je izvedel jerob o tej nečedni zadevi, je pritrdil materi prijazno, kakor ni bila vselej njegova navada: „Gotovo, očetu bo treba pisati, da povrne za sina.“

„Samo očetu je treba pisati, družega nič,“ je zatrdil, vzel pero v roke in napisal pismo Koprivarjemu očetu, čisto mirno in brez ostrin, da se je mati čudila. Zakaj poznala je jeroba in vedela, kako rohni včasih za vsako besedo; in če le kaj navzkriž pride, gre takoj k sodišču iskat pravice in zadoščenja, dasi je sicer dobrega srca.

„O — o! Se bo že izvedelo in spoznalo, kdo je pravi krivec!“ je izustil mož, ko je prečital pismo in poškilil na mater.

Mati si je nislila: „Kaj se naj zve, saj že vemo!“ A rekla ni nič — in se poslovila. A ko je zaprla duri za seboj, se je udaril jerob po čelu, se škodoželjno zagrohotal, potem pa zacmakal z jezikom in izpregovoril skozi zobe rezko: „Ti si dvignil na pošti denar — piše Koprivar tako odločno! O — o! Če pa tukaj ni kriv Janko Savinšek, ta oboževani svetnik, za

katerega po neumnosti mečem denar proč, pa nočem nič! Ha, doma naj ostane, doma! Čemu sili k belemu kruhu? ... In če je kriv, potem naj sam gleda: jaz se ga na vsak način odkrižam, na lep način se iznebim nepotrebne davka. Otrok res nimam, in zmanjkalo mi ne bo nikdar; a zametovati denar pa vendar ni pametno! Čudim se, da sem se dal ujeti sladkim besedam gospoda učitelja, da že pet let plačujem za tega potepina!“ ...

Drugi dan je Janko iznova prečital Kopri-varjev odgovor. Ni mu šlo v glavo in ne, da bi bilo res tako zapisano: ... „Kaj hočeš od mene? Ko sem šel k šolskemu slugi po nakaz-nico, si me čakal pred vrati, potem pa si na pošti dvignil denar ...“ A če je Janko pismo še tolikokrat prebral, drugzega ni mogel izvedeti, kakor kar je bilo napisano. In kar je bilo na-pisano, je bilo tako grozno za Janka, da si je vlival vodo za vrat in si tako miril in hladil razburjene živce ...

Vrgel je nato pismo od sebe, pa zbežal na polje k materi in Metki. Šele čez nekaj dni je zopet vzel odgovor v roke in jel mirno razmiš-ljevati. In ko je tako razmišljeval, se mu je jelo jasniiti ...

Koprivar je moral skleniti: Tajil bom na vse pretege, tajil za žive in mrtve ... Kaj dru-zega si ni mogel izmisliti v svoj zagovor kakor to: — izvrniti vso krivdo na Janka. Ko bi

rekel: temu sem dal nakaznico — bi moral ti-stega imenovati in ga poklicati, da bi pričal zanj; a „tisti“ bi proti njemu govoril. „Izgubil sem jo, ukradena mi je bila!“ Tudi ta izgovor ne bi veljal. Vprašali bi ga: „Kje, kdaj?“ O, tatu se ne verjame! — — — Tedaj ni mogel drugače, kakor da je zaklical: „Kaj hočeš od mene? — Kar je bilo tvojega, sem ti dal: Pred vrati si me čakal in potem dvignil na pošti denar sam ...“

Tako! Najprej ga je okradel, a ko je zaveda prišla na dan, je vpil: „To ni istina! Sam je dvignil denar, sam se je okradel!“

Tako znajo govoriti hudobni ljudje, in obsojen bo nedolžni. In tako bo vtisnjen na Jankovo čelo pečat hlimbe in hinavstva ... Tako poženejo iz ene korenine druge; eno zlo se razraste in rodi drugo; in to gre dalje, da je naposled iz enega greha cela veriga samih zlih dejanj, ki se vežejo kot členi verige ... Greh je kakor kvas, ki vzhaja in se naglo množi; je kakor veter, ki piha daleč naokoli; kakor kuga, ki se razširja kot smrad in vse okuži ...

Zdaj je vedel Janko, kaj pomeni Koprivarjev odgovor. In naenkrat mu pride na misel: „Na katero stran se bodo obrnili ljudje? Ali je nemogoče, da pade senca nanj? Ako je on prepričan, kdo je krivec, ni zapisano, da morajo tudi drugi tako soditi! Zakaj bi se ne verjelo, da mu je izročil v resnici Koprivar nakaznico

pred vrati, da je vzdignil torej Janko sam denar? Kdo more jamčiti, da ne obsodijo njega, Janka?“ ...

Take misli so mu rojile po glavi. Prestrašil se jih je, ko je spoznal njih pomen. „Ne, to so prečrne misli, kaj takega ni mogoče, odločno ni mogoče!“ izusti in spravi Kopitarjev odgovor v žep. O, ko bi bil vedel revež, da že jerob misli tako, da ga že jerob obsoja! ...

„Ne, to so prečrne misli!“ je rekel Janko. „Kaj takega sploh ni mogoče! Ha, preveč sem še pod utisom prvega razočaranja. Kaj takega sploh ni mogoče!“

In če to ni mogoče, kaj pa je mogoče, kaj pa se mora zdaj zgoditi?

Janko se zamisli v nesrečnega tovariša položaj. Vidi ga na krivi poti, s katere ne more odstopiti, zakaj sram ga je, nasledkov se boji. O, ni čuda! Nasledki so hudi: kakor hitro se izve, kar je storil, ga brezdvomno zapode iz šole, ovadijo sodišču, kjer ga obsodijo in zapro kot hudodelca ... V obeh slučajih je njegova bodočnost strta, uničena za vselej. Njegova usoda zapečatenena s sramoto za celo življenje ... O, zato taji Koprivar, kdove, če ne iz obupa, iz črnega obupa. Zato se je zatekel k zadnjemu sredstvu, k laži, da bi se navidezno lepo izkopal iz težkega položaja, kamor je tako lahkomišno zagazil! ... In ko je gledal Janko v duhu nesrečnega tovariša obupani obraz in videl, kaj

ga čaka, kaj ima priti nadenj, ga je obšla žalost, velika žalost, in je vzkliknil usmiljeno, pomiljevalno: „O nesrečni moj tovariš!“

Ko je minilo nekaj dni, in so bili zbrani v sobi vsi trije: mati, Metka in Janko, je stopil k materi, ji pogledal žalostno v oči in ji rekel: „Ljuba mama, moj tovariš je bolan, hudo bolan; zakrknil je srce in se ne bo vdal izlepa; on obupava, drugače ne more biti.“

„Torej, kaj storiti?“ reče mati vprašujoče.

„Kaj storiti? — Veliko krivico nam je res storil,“ je nadaljeval žalostno Janko. „Če bi gledali le na svojo čast, bi ga morali izročiti sodišču. A on je naš bližnji, tega ne smemo storiti!“

„On je naš bližnji, tega ne smemo storiti,“ sta pritrdili tiho mati in Metka. Janko pa je nadaljeval: „Krava se brani z rogovi, konj s kopiti, on — Juri Koprivar — pa . . . z lažjo. A laž ne more pomagati, resnica pride na dan prej ali slej. In potem, kaj potem? Ne, sodišču ga ne smemo izročiti, tega ne. Kaznovali bi ga po postavi, zapodili iz šole, in — vrata med ničvredneže bi mu bila odprta nastežaj. Ako on ni moder, biti moramo mi: za ceno 25 gld. ga ne smemo pahniti v nesrečo, v brezдно, iz katerega ni izhoda, ni rešitve“ . . .

„Oh, s sodiščem ga ne smemo strašiti, lahko obupa popolnoma!“ pripomni Metka.

„V nesrečo ga ne smemo pahniti, on je naš bližnji,“ reče mati. „A kaj storiti?“

„Kaj storiti?“ ponovi Janko in obmolkne. Molčali so vsi. Potem pa reče Metka: „Janko, ali mu hočeš mar vse odpustiti?“ Janko pogleda materi v oči; in ko vidi, da je tudi tam tako zapisano, odgovori brez ovinkov! „Hočem, on je naš bližnji!“ ...

VIII. „Ti, ti si kriv!“

Tedaj pa prirohní ves razburjen in razpaljen od jeze jerob v kočó. Vrat ni odpiral, kar butnil je vanje, in odprlo se mu je in vstopil je, držeč v roki odgovor, ki ga je dobil na pismo od Koprivarjevega očeta, in venomer je kričal besno, že skoro hripavo: „To je za dobroto, to je za dobroto!“

„Moj Bog, kaj pa je!“ je zavpila mati in sklenila roke. Tudi Janko in Metka sta preplašeno gledala v srdito obličje dobrotnika, ki je s strelo v očeh in z jezo v srcu še vedno kričal: „To je za dobroto, to je za dobroto!“ Potem pa je zmečkal pismo in ga vrgel na tla in pohodil ter kričal: „Meni gre ta potepin omledni tako pisati, meni občinskemu svetovalcu, cestnemu odborniku, hû-û! Da bi se mu bila prej roka posušila, preden je zastavil pero! — Krvavemu sodišču izročim to golazen; premalo bi bilo, da bi ga bičali in mu kožo drli

na meh ali ga pa kar obesili! Tako gre pisati — meni to smelo revše, meni, občinskemu svetovalcu, cestnemu odborniku, hû-û!“

V koči so se spogledavali debelo. Vedeli niso, zakaj pravzaprav gre; o tem pač niso ugibali, da mora biti krivo silne jeze pismo, ki ga je bil vrgel jerob na tla. Tudi slutili so, da utegne biti to pismo v zvezi s Koprivarjem.

Zdajci zapazi Janko na poteptanem pismu na tleh ime Koprivar. Dvomil ni več. „Koprivarjevo pismo,“ zavpije in pobere zmečkani papir.

„Ga smem prečitati?“ vpraša razburjenega jeroba.

„Ha, le preberi ga, le preberite ga, a jaz ga ne smem slišati več; je preveč pelina zame v njem!“ odgovori jerob in odide. Prej pa še naroči, naj pride drugo jutro Janko k njemu! „To je za dobroto, to je za dobroto!“ je renčal in rohnol, ko je odhajal. In še potem, ko je že izginil za robom, se je še slišal njegov hreščeči glas: „To je za dobroto, to je za dobroto!“

Vsi trije so napeto pričakovali, kaj govori pismo. Pismo je slovelo tako:

„Na Luži, dne

Spoštovani gospod jerob!

Lepo je, da skrbite za svojega varovanca in pomagajte ubogi, zapuščeni vdovi. Dobro delo usmiljenja je to, in Bog Vam bo enkrat plačnik.

To Vaše delo usmiljenja pa neha biti dobro, kadar se spravite nad koga, da bi Vam povrnil stroške, ki ste jih imeli, ko ste izkazovali dela usmiljenja svojemu bližnjemu.

V svojem pismu pravite, da je moj sin podpisal tisto nakaznico in potem sprejel denar na pošti. To je laž, spoštovani gospod jerob! Res je, da je Vaš varovanec prosil mojega sina, da naj gre po nakaznico k šolskemu slugi; a to ni nič nenavadnega za tistega, ki pozna dijaške razmere. Moj sin je res šel po nakaznico, ker ni imel tedaj Vaš varovanec niti krajcarja, da bi jo bil mogel dvigniti pri šolskem slugi; a takoj zunaj pred durmi je izročil moj sin nakaznico Vašemu varovancu. In potem je nakaznico Vaš varovanec sam podpisal in tudi sam na pošti sprejel denar.

Laž je torej, da bi bil moj sin podpisal Vašega varovanca na nakaznici; laž, da bi bil moj sin vzdignil nato denar na pošti in si ga tako na nepošten način prisvojil. Denarja, ki ga zahtevate od mene, ne plačam nikdar! Moj sin je nedolžen!

Spoštovani gospod! Gre za mojo in mojega sina čast in poštenje. Obdolžili ste naravnost mojega sina goljufije; s tem ste provzročili meni in mojemu sinu veliko krivico; te obdolžitve jaz ne smem molče prezreti, ako mi je mar čast in dobro ime moje hiše. Izjavljam torej: „Ako tekom osmih

dni ne prekličete, da bi bil moj sin podpisal nakaznico Vašega varovanja, vzdignil nato denar na pošti in si ga tako na sleparski način prilastil, sem primoran proti Vam sodnijsko postopati.'

Lepe limanice ste mi nastavili, cenjeni gospod. A vedite, jaz nisem neumni kalin, da bi sfrčal v Vaše skrbno nastavljene mreže.

Za enkrat že ne bo nič; boste morali že še poseči v svoj žep, ako se bo Vašemu srcu zahotelo deliti dobra dela usmiljenja ...

Pozdravljeni!

Posestnik Juri Koprivar, oče."

Ko je bil Janko prečital list, je nastal v sobi molk kakor po gromu. Uboga družina je prestrašeno in zbegano štrlela predse, brez besede, kakor da se ne upa vprašati, ne upa pogledati, kam je treščilo, iz strahu, da bi ne zagledala goreti lastnega doma ...

Za nekaj časa vstane mati in reče: „O, to je izprijen fant!“ Janko pa je stal bled kot zid sredi sobe; pogledaval mater, a ni zinil besede. Metka pa je jokala in ihtela: „Moj Bog, da je tako, da mora biti tako!“ ... Pajek pa, ki je spletel medtem pajčevino v hišnem voglu, je povijal ubogo muho, ki je neprevidno zletela v njegovo mrežo ...

Drugo jutro se je odpravil Janko k jerobu, kakor mu je bil ukazal.

Toda slabo je opravil. Brez odzdrava je zarenčal jerob nad njim: „Koprivar piše, da ni vzel denarja, da je nedolžen; kaj praviš ti na to?“

„Samo pove naj, kdo je vzel denar, če ne on, in vse bo poravnano; samo osebo naj pove, ki ji je izročil nakaznico, in nobene zle sumnje ne bo nanj, in verjeli mu bomo, da je nedolžen.“

„Ha, slabo se zagovarjaš! Saj je vendar pisal: „Tebi sem izročil nakaznico in ti — Janko Savinšek — si potem dvignil denar na pošti!“

Janko je mislil, da se mu vendar ni treba zagovarjati pred jerobom, da verjame njemu tudi jerob samo na besedo. Niti na misel mu ni prišlo, da utegne njegov dobrotnik, ki je kazal dotlej vedno le dobro srce, položiti Koprivarjev odgovor na tehtnico in pretehtavati, v kateri skodelici je laž, v kateri pa resnica. Zato odgovori na jerobovo vprašanje: „Samo pove naj, kdo je vzel denar, če ne on, in vse bo poravnano.“ Izključil je torej iz svojega zagovora samega sebe; a zdaj je uvidel, da res ni modro odgovoril, da se mora tudi on sam — zagovarjati . . .

„Ne!“ si odgovori Janko. „Jerob je le natančen in previden mož! Poznam ga — zato hoče doma vse pretehtati, da more potem tam, kamor ga bodo klicali, kar z eno besedo, z enim mahljajem pobiti tovariševe zvijače.“

„Pisal je,“ reče iznova jerob, „da je tebi izročil nakaznico.“

„Sam ve, da je to grda laž. Bodite brez skrbi, jaz se nisem ne za las pregrešil; niti vedel nisem, da je denar prišel.“

„Kaj, da nisi vedel? To bi bil moral vedeti! Veš, da si ga dobil vselej o pravem času, še teden dni prej, kakor treba. Jaz sem natančen v plačilih; tudi zdaj bi ne bilo treba dvomiti o tem.“

„Resnično, čudil sem se, da ni bilo denarja, in vedel nisem, kaj naj to pomeni. O vaši darežljivi roki in dobrem srcu nisem nikdar dvomil; preveč ste mi že izkazali dobrot.“

Res je, še psu vstane dlaka, če ga pogladiš po grebenastem hrbtišču; kaj še človeku, ki tišči roke skrite, kakor da bi jih ne imel, kadar je sam. Kadar ga pa gledajo ljudje, kaže obe roki odprti in usmiljeni, samo da ga hvalijo in se obeša njegova slava na veliki zvon. Tak je bil ta jerob. Častihlepen do skrajnosti, dober in usmiljen, kadar so ga videli ljudje in mu kadili; a trd in umazan na samem. Kaj čuda tedaj, da so bile prostodušne in odkritosrčne Jankove besede dišeč balzam za častihlepno njegovo srce!

„No, no! No, no!“ se je smehljal. „Imam, zato dam. Ko bi ne imel, bi tega ne mogel. Veš, nisem tak kot drugi, ki tudi kaj imajo: da bi sedel na denarju in ga tiščal; ne, jaz rad

dam, ti rečem, da rad. In Bog blagoslavlja kar vidno moje premoženje. Jaz živim, pa hočem, da tudi drugi žive. O, fant, nisi ti sam, ki ga podpiram!“ ... In našteval je, komu je vse dobro storil.

Ni se zdelo posebno modro Janku, da se jerob sam hvali. A čutil ni, kar pravi pregovor, da lastna hvala smrdi. Previsoko je cenil dobrotljivo roko, ki ga je že pet let podpirala.

„No, no! No, no!“ je spet hitel jerob iznova, smehlja se, kakor vselej, kadar mu je kdo pravil, da je dober, plemenit, da deli dobrote ...

Zdaj ni več jerob omenjal Koprivarja; zato je lahko menil Janko, da sta o tej reči zgovorjena. Pa je rekel, ker je vedel, da je jerob natančen: „Neko posebno prošnjo imam še do vas, moj veliki dobrotnik.“

„No, no, le kar povej! Nič se ne boj, nikar naj te ne bo sram. Poznam, kje je revščina.“

„Posebno prošnjo imam do vas: Oh, imejte usmiljenje in odpustite Koprivarju! On sicer vztraja v svoji hudobiji in tají, ker se boji nasledkov: kazni in sramote; a žal, zelo žal mu je gotovo, da je tako daleč zabredel.“

Jerob se tedaj naenkrat izpremeni. Čelo se mu stemni, obrvi se mu namršijo in usta se mu zazibljejo ter zožijo. Nekolikokrat zacmaka z jezikom, pogleda temno po sobi, nato pa zavpije s srditim glasom: „K-âj! Za tega hudobneža prosiš?“

Janku se je zdelo, da je z jasnega treščilo.

„Prosim vas, odpustite mu; toliko ste mi že dobrega storili, ne odrecite mi še tega. Izgubljen je, ako ga tožite.“

„Ha, krvavemu sodišču izročim to golazen. Čimprej se ničvrednežu zavije vrat, tembolje. Meni gre kaj takega pisati! Meni, občinskemu svetovalcu, cestnemu odborniku?!“ ...

„Pomislite! Za 25 gld. ga vreči v ječo, mu zapreti za vselej šolo in ga takorekoč prisiliti, da pade med poulično drhal, to vendar ne gre. Bodočnost njegova je uničena, ako ne odnehate.“

„Bodočnost njegova je med tatovi in razbojniki! Poznam take ptiče! A če se te golazni prej odkrižamo, tembolje za človeštvo. Bogu krade ta sodrga čas, ljudem pa premoženje in dober tek. Dobro bo zanj, in dobro delo storimo, ako preskrbimo, da ga uklenejo in vtaknejo v ječo. Naj poskusi že mlad nasledke svojega obrta. Zgodaj je pričel, naj tudi zgodaj trpi. Tukaj ni na mestu usmiljenje; capin ni vreden usmiljenja, nobenega sočuvstva. Meni, ki me vpraša za svet župan, okrajni glavar ... meni, občinskemu svetovalcu, cestnemu odborniku gre napisati ta rokovnjač tako pismo!“ ...

„Predobri moj dobrotnik! Pomislite: ko bi vam prodali za borih 25 gld. vse premoženje, bi vam gotovo bilo hudo; toda s Koprivarjem se zgodi veliko hujše, ako ga izročite sodišču:

on bo počrnjen, da se ga bo vse izogibalo; on izgubi vse, vse“ ...

„Nič ne de! Za take ljudi tako ni prostora med pošteno družbo“ ...

Jerobu se je zdelo že skoro sumljivo, zakaj Janko tako prosi za tovariša. „Sam nima čiste vesti!“ vzklikne samprisebi. In skoro je bil uverjen: „Ta je vsaj zraven, če sam ni vsega zakrivil. Koprivar stori hudo — Janko kliče: Ni mogoče! Oni zvrne krivdo nanj, ta ga zagovarja. Zlobnež razžali mene, varuha in mi grozi s tožbo — a ta prosi zanj. O, tu ni vse v redu!“ ...

Tako jame rojiti jerobu po glavi. Zapiči tedaj v Janka svoj ostri pogled in reče: „Mislil, da bi se Koprivar ne upal tako pisati, ko bi ne bilo vzroka. Fant, pa nisi ti kaj kriv te goljufije? A?“

Janko se stresne. Vstane s stola in vikne: „Moj Bog, kako sodite o meni? ... To je vendar prekruto!“ ...

„Če Koprivar ni kriv, je kdo drugi. Eden je vzdignil denar, to dokazuje pošta. A oni pravi, da je dal tebi. Kje imaš, grdun hinavski, denar?“ ...

Bled ko mrlič se zravna Janko pred jerobom in izpregovori: „Tudi vi, ki ste moj veliki dobrotnik, ne smete tako govoriti o meni!“ ...

„Ha-ha!“ se zakrohoče užaljeni jerob. „Ciganska sodrga! Taki-le mi bodo ukazovali, kaj

smem in kaj ne smem! Kako naj zastavim besedo, da ne bo užaljeno njih samoljubje? Berač, razkrinkan si! Gada sem redil na prsih in ga doжил s svojo krvjo! Čemu prosiš in vpiješ: Ne tožiti! — Zato, ker se bojiš za lastno kožo! Oho, poznamo se! ... Ne tožiti, vpiješ, — kákor da bi bilo greh streti gada na cesti! Hinavec! Ti, ti si kriv! Zapravil si denar in zdaj zvráčaš krivdo na tovariša! Sramota! Še danes grem k sodišču!“ ...

Janko ni vedel, kdaj je prišel iz jerobove hiše ...

IX. Roko na srce.

V očeta Koprivarja hlevu:

„Danes so pa oče sitni, da nikoli tako; sama puščoba jih je,“ je rekla dekla, ko je prišla krave mlest.

„E, to ni nič; vsak človek ima svoje muhe; vsakega včasih prime, da stresa jezo na tistega, ki mu prvi pride pred oči,“ je menil hlapec.

„Grdo se drže in hodijo prihuljeno in rohne, odkar jim je prinesel sel tisto pismo.“

„Pojdi no! Mar li misliš, da more starega človeka kako pismo vznemiriti? Drugega ni, ti rečem, kakor to: oče so z levo nogo vstali danes, in takrat vsak človek stresa sitnost ves božji dan.“

„Ampak taki res še niso bili nikoli, kar služim pri tej hiši. Če se ne motim, je zaradi

sina, zaradi Jurija, nekaj prišlo vmes, kar jih je tako raztogotilo. Zakaj pa zmeraj izprašujejo: „Kje je Juri, kje je Juri?“ In kar naprej kličejo in vpijejo: „Jure, he-hej, Jure, he-hej, oglasi se!“ A Juri se ne oglasi. Že menda lazi in tava zopet po gozdu kakor vedno“ ... Pa kaj bi neki izpraševali po njem in ga klicali: kosila še ni nikoli zamudil! Počakajo naj rajši do poldne; takrat ga pa naj primejo za ušesa in mu navijejo uro, ako je kaj zagrešil.“

Res, opoldne so se zbrali vsi skupaj k obedu.

Malo kislo se je držal študent Juri; samo namakal je žlico v skledo. Menda je mislil, da mu mati skrivaj hrani kaj boljšega. Toda rekel ni ne bev ne mev; ali pa je slutil, da se nekaj kuha, nekaj neprijetnega, in da bo zdajzdaj počilo.

Po jedi odmoli oče očenaš. Družina se razide po delu. Juriju namigne oče, naj ostane v hiši. Oče odpre kambrico in veli sinu, naj stopi za njim. Potem zaklene dvakrat duri, vzame iz miznice pismo ter reče: „Sin, kaj si storil, kaj si storil!“ ...

Ni povedal oče: jerob je pisal; tirja za denar, za Jankov denar. A sin je vseeno vedel, da je pisal jerob, da hoče nazaj tovarišev denar, ki ga je on poneveril. „Kaj si storil!“ je rekel oče resno in tako žalostno, da je sina pretreslo, da se mu je zasmilil v dno duše njegov dobri, osiveli oče. Oh, da bi mu mogel

pogledati v oči in reči: „Oče, umirite se, ne-dolžen sem, ničesar nimam na vesti!“ Kaj bi dal, da bi mogel tako reči in potolažiti očeta z resnično, odkritosrčno besedo!... Prej je vpila njegova obtežena duša: „Kaj si storil!“ Zdaj pa tarna še oče tako, in pride čas, ko bodo drugi kazali s prstom nanj in vpili: „Kaj si storil!“

„Sir, kaj si storil, kaj si storil!“ spet vzklikne oče z bridkostjo v srcu, z žalostjo na licih in gleda otožno, očitajoče v sina.

Sin čuti očetovo žalost, očetovo bridkost; on vé, kaj pomenijo očetovi vzkliki; in kakor da bi odmevali v njegovi duši, vedno iznova čuje te otožne glasove: „Zakaj, zakaj si mi storil to žalost, moj sin?“ ...

Velika žalost napolni tedaj sinovo srce, ko vidi, kake bridkosti je napravil s svojo lahko-miselnostjo očetu, predobremu svojemu očetu; hkrati pa ga zgrabi jeza do Janka, sovraštvo začuti do njega v srcu, da gre pravit jerobu, da mu naroča pisati očetu ... saj bi mu on, Juri Koprivar, povrnil sedmero, dvajsetero, stotero, če bi bilo treba.

Oče ne izprašuje: Sin, ali je res, da si storil hudo? Prebral je pismo in ve, kaj je storil. Oče le vzklikava: „Zakaj, zakaj, moj sin, si to storil ... to žalost, to veliko žalost?“

Ali naj prizna?

Nekaj ga tišči k tlom, da bi pokleknil pred očeta, razodel svoj greh in prosil odpuščanja. Toda strah pred ljudmi, pred očetom: kaj bodo rekli... strah pred posledicami, pred kaznijo... in pa srd nad tovarišem, ki ga hoče uničiti, vse mu glasno kliče: Nikar! Priznati je prepozno; pri Jankovih in varihovih že govoré o goljufiji, tatu... Zdaj velja samo tajiti, drugega nič!...

In zatajil je Juri svoje hudo dejanje pred očetom, ki ga je hotel rešiti in mu pokriti sramoto, ter je lažnjivo govoril in pehal tovariša, kateremu je vzel denar, v sramoto...

A ker se ni upal pogledati očetu prav v oči in je od jeze in sramote le bolj obračal pogled v stran, na tla, ni mogel koj verjeti oče njegovim besedam in je rekel: „Sin, kaj si storil! Govori resnico, da vem storiti, kakor je prav záte in záme in za vso našo hišo.“

Sin pa se je tedaj vzravnal: „Oče,“ je zaklical, „uničiti me hoče tovariš, in to je grdo.“

„Če si kriv, govori, plačam.“

„Jamo mi koplje Janko Savinšek, a bo sam padel vanjo.“

„Ali si nedolžen?“

Sin povesi oči in molči.

„Govôri, moj sin! Če si kriv, plačam; samo ne stori več kaj takega! Če si nedolžen, govôri, da razveseliš srce svojega očeta“...

In sin je govoril, da ga hoče uničiti tovariš, da ga dolži po krivici, — on da je — nedolžen . . . Govoril je tako dobro, da je prepričal očeta, ki je itak rajši verjel dobro kot slabo o svojem sinu.

„Hvala Bogu, da je tako, da nisi kriv ti! Zdaj bom spet prosto dihal,“ je vzkliknil oče. A silno nemaren se mu je zdel Jurijev tovariš, da gre tako grdo obreči njegovega sina! V pravični jezi reče: „Ampak potem je Janko Savinšek zlobnej prve vrste: sam zapravi denar, potem pa svoj čin navali na rame svojega bližnjega ter vpije lažnjivo in krivično: ‚Daj denar nazaj; moj je, a ti si si ga prisvojil!‘ Rečem ti, sin: varuj se hudobnih tovarišev, da še tebe ne zapeljejo in ne potegnejo za seboj v brezдно; zakaj njih delež je pogubljenje!“ . . .

Drugi dan po tem razgovoru je odgovoril jerobu v očetovem imenu sin. „Piši mu,“ je rekel oče, „da ga tožim, ako ne prekliče svojega obrekovanja v osmih dneh.“

In sin je napisal tisto pismo, tisto zvito pismo, ki je tako razkačilo jeroba in naravnost razočaralo ubogo vdovo in njena otroka! . . .

Koprivar je torej zatajil svoje hudobno dejanje pred očetom ter zvrnil krivdo na Janka: „Njemu sem izročil nakaznico, krajcarja ni imel; on je vzdignil denar“ . . .

A zdaj je bil še bolj nemiren, še hujše ga je peklo v prsih. Njegova duša je kar ječala.

Ah, naložil je na svoja ramena drugo, še večje breme: omadeževal je svojo dušo še z večjim grehom; obremenil svojo vest z uteži, kakor je mlinsko kolo, svinčena gora, morje peska...

Oh, kam si prijadrал nesrečni Koprivar? Prijatelja, najboljšega prijatelja si ogoljufal in izdal!...

Kako dobrohotno, mirno je pisal jerob očetu: „Dajte nazaj! Ko bo enkrat poravnano, ne bo nihče vedel, da je Vaš sin to storil; zakaj, kakor resnično živimo, nočemo več vedeti, kar se je med Vašim sinom in mojim varovancem Jankom zgodilo, in molčati hočemo o tem kot grob.“

A ti, Koprivar, kaj si rekel pred očetom, ki je bral s tresočim glasom list? Zatrdil si opetovano pred svojim očetom in pogazil čast in dobro ime svojega prijatelja, rekoč: „Ne jaz, prijatelj leži v blatu! Zapravil je lahkomiselnost denar, pa se boji šibe jerobove, pa zvrča krivdo name; in potem še vije, hinavec, oči in jih obrača proti nebu, in kliče: Usmiljenje, Gospod, ne prištevaj mu tega v greh!... In ko te opomni oče, pravični mož: „Sin, glej, tvoja obleka je nečedna in oškropljena od pocestnega blata,“ se zagrohotaš in rečeš: „Ha-ha! Krajcar sem mu dal, da je mogel dvigniti denar, a nehvaležnost je plačilo sveta! — prijatelj vrača krajcar s tem, da me dolži goljufije“...

Pomni, Juri Koprivar: „Kazen pride, čeprav s kruljevo nogo!“...

X. Pred sodnikom.

Jerob je res, kakor je bil zagrozil, izročil vso zadevo sodišču. V osmih dneh so imeli že dan. Sešli so se pri sodišču v mestu: jerob in Koprivar pa Janko in njegova mati. Koprivar je prikorakal v sodnijo v zadnjem trenutku, ko se je obravnava imela že pričeti in je pisar že klical stranki v sodno dvorano k zaslišanju. Tako se je zgodilo, da ni mogel — dasi je želel — pred obravnavo govoriti Janko s Koprivarjem.

Ko sta se zagledala tovariša, še ne pred dolgim dobra prijatelja, se je izvil Janku kar samodsebe iz srca vzdih: „Prijatelj, zakaj si mi storil hudo?“

Koprivar je menda začutil ta tožeči, a usmiljeni vzdih. Razburil se je še bolj, in kakor bi ga opikale rdečice, se je zvijal in skrekval po dvorani ter prestopal zdaj z eno, zdaj z drugo nogo. Ko ga je videl Janko, vsega razburjenega, se mu je zasmilil v srce. A dobro se mu je zdelo, da je storil za tovariša še v zadnjih dneh, kar je mogel, dasi njegovo prizadevanje ni obrodilo sadu.

Tudi pred sodnikom je, kolikor je le mogel, prikrival krivdo tovariševo. Sicer je izvedeni in premeteni sodnik izvedel iz materinih in jerobovih besed, kar je moral vedeti, tako da mu je bila cela zadeva popolnoma jasna, vendar pa je napravilo Jankovo pričevanje nanj silno

slab vtis. Bil je zares v dvomu, kdo je pravi krivec; zakaj za takega bedaka vendarle ni imel Janka, ki je pravzaprav pravi tožnik, da bi bil zagovarjal krivičnika! —

Zdaj je prišla vrsta na Koprivarja, da se zagovarja. On je to dobro vedel. Zravnal se je tedaj ter nestrpno pričakoval trenutka, da mu pomigne sodnik, naj stopi bliže. A ker se to ni takoj zgodilo, je stisnil Koprivar ustni ter drzno pogledaval po okoli stoječih. Njegov sokolski pogled je naznanjal, da se ne vda za nobeno ceno; da so ga sicer pripeljali v mesnico, a vratu mu ne bodo zavili: on pokaže roge, samo tri prste kvišku, in vse bo na tleh. „Kaj mi mar!“ je siknil skozi zobe samzase; „vsak pometaj pred svojim pragom; vsak skrbi najprej zase, vsak gledaj najprej nase; tepec bi bil in vreden šibe, kdor bi se dal tem bedastim kalinom ujeti ter za večne čase zapreti in odreti, ha-ha-ha!“ ...

Tako si je rekal v srcu in oko mu je zažarelo v divjem ognju ...

Še en pogled, ki je govoril: „Ha, prijatelj Janko, pri Termopilah sva, pripravi se, tu se spoprimeva dodobra in brez usmiljenja; vojna sreča je goljufiva; nikjer ni zapisano, da si ti pravi prerok in pade kocka záme slabo; utegneš pomniti to bitko svoj živ dan“ ... Potem pa je stisnil pest, stopil samozavestno, skoro trdo na poziv pred sodnika ter se zagovarjal

neustrašeno, strastno, da se je glas odbijal od sten v dvorani. Ogenj, pekel je nosil v svojih prsih; zato je bil njegov glas globok, tožeč, po rešitvi vpijoč. Zagovarjal se je spretno, da bi ga boljše ne bil mogel kak izučen zagovornik. Vse se mu je čudilo. Saj pa je že tudi njegov samozavestni nastop varal vse . . .

„Torej ste izročili nakaznico Janku Savinšku?“ ga vpraša ponovno sodnik.

„Kakor sem rekel,“ se odreže Koprivar.

„Bi mogli priseči na te besede?“

„Stokrat, ne enkrat!“

Mati je prebledela, Janku je zaprlo sapo, jerob je pa zavpil ves razvnet, s strelo v očeh in z gnevom v srcu: „Gospod sodnik, vidim, da sem propadel, dovolite, da grem.“

Po teh besedah je zgrabil jerob za klobuk in hotel oditi, a se mu je zabranilo in je moral ostati do konca obravnave.

Sodnik nekaj piše. Nato pa pozove Janka in ga vpraša: „Savinšek, kaj pravite na to: ali vam je izročil Koprivar nakaznico ali ne?“

„Ne!“ je odgovoril odločno Janko. In če ga je sodnik še tako vil, na to vprašanje je vedno odločno odgovoril: „Ne!“

Sodnik zares ni vedel, komu bi verjel. — —

Mati, ki je čutila, da se ne plete dobro za njenega sina, ki ji je bil vendar več kot ptujec, goljuf, kri njene krvi, se je ponudila, da do-

prinese dokaz resnice. In povedala je še enkrat vse od kraja do konca.

Sodniku se je zdelo verjetno, kakor je izpovedala iznova mati; a na njene besede ne more obsoditi Koprivarja; on je bil izkušen: katera mati pa ne govori dobro za svojega sina! Bil je v dvomu, na kateri strani je resnica. Pomagati si ni mogel drugače, kakor s prisego. „Bolje je izpustiti devetindevetdeset krivičnikov, kakor enega nedolžnega obsoditi,“ si je mislil ter sklenil, da dá Koprivarju prisego.

„Gre za to, ali ste dali Janku nakaznico ali ne,“ je dejal sodnik ter vprašal: „Koprivar, prisežete na to, da ste mu jo izročili?“

„Gotovo!“ je pritrdil brez bojazni, moško Koprivar.

Služabnik prinese goreči sveči in postavi Križanega mednje.⁴ Sodnik opozori na svetost prisege.

„Koprivar, nikar ne prisegaj; saj veš, kako je!“ se izvije Janku iz prsi otožni glas, kakor nedolžnemu človeku, ko začuje smrtno obsodbo na vislice.

„Tiho, prosim!“ opominja sodnik.

„Ves denar pustim!“ izusti Janko s tresočim glasom.

„Beštija, saj ni tvoj, da bi tako govoril!“ zarentači osorno jerob.

„Pa grem služiti; roke imam, delal bom“ ...

„Tiho!“ opominja iznova sodnik.

Koprivar dvigne tri prste kvišku in priseže, da je izročil nakaznico Janku. In tožba je bila izgubljena, goljuf spoznan za nedolžnega — — —

„Nesrečnež!“ vikne bolestno Janko, videč, da prisega Koprivar ter se zgrudi, kakor od krogle zadet, onesveščen po dvorani. Mati ga je prestregla, da ni butnil ob tla, pa ga je nato s služabnikovo pomočjo položila na stol in ga močila z vodo, ter ga kmalu spravila k zavesti. „Hinavec, potája se!“ je vpil jerob, potem pa podal Koprivarju roko in šel z njim iz sodne hiše . . .

XI. Dvojna rešitev.

Tisti dan se prigodi, da se je v gorenjem delu novomeškega Glavnega trga splašil mlad konj, prevrnil hlapca in voz, nato pa dirjal po sredi trga kakor zdivjana zver dol proti Krki. Vse se mu je umikalo in bežalo proč. Nihče se ga ni upal prijeti in ga ustaviti. V grozi in strahu je vpilo vsevprek: „Bežite, bežite in se rešite!“

Mati in Janko sta dospela iz ozkih ulic na klanec, ki je prej vezal spodnji del Glavnega trga s starim mostom čez Krko. Ko zapazita nesrečo v gorenjem delu Glavnega trga, naglo stopita v prvo vežo na varno. „Kje je Koprivar?“ se vpraša Janko in se strese. „Mati, počakajte tukaj, kmalu se povrnem,“ reče v strahu, poskoči, kakor bi ga pičil gad, ter izgine

izpred oči plahe matere tako naglo, da ta niti besede ni mogla izpregovoriti, da bi ga zadržala na varnem . . .

Kakor strela je zdrčal Janko nad stopnice nad mostom. Ni se motil! V resnici, kakor je bil zaslutil: po mostu se pelje v koleslju Koprivar, s smodko v ustih, precej vinjen. „Oh, oh!“ zavzdihne tedaj Janko, steče v eni sapi dol po stopnicah ter že oddaleč opozarja tovariša: „Nevarnost, nevarnost!“

Koprivar ni ustavil, da bi bil zavil v stran ali obrnil nazaj. Pogledal je prešerno Janku v obraz, puhnil dim predse ter dal odgovor: „Kaj, nevarnost? Záme je ni več; samo tri prste kvišku, in nevarnost izgine!“

Tak odgovor je dal Koprivar, pa počil po konju.

Janko je mahal z roko, naj ustavi, a ker se to ni zgodilo, je stekel za vozom in vpil na vsa usta: „Nesreča, Koprivar! Na Glavnem trgu divja splašen konj. Ustavi in vrni se! Vrni se, Koprivar!“ . . .

„Vrni se!“ počí Koprivarju na uho.

„Aha, vrni se, na pravo pot se vrni, kliče bedasti tovariš,“ si misli Koprivar, ki ni vedel za nesrečo na trgu. Potegne za vojki, se okrene proti Janku ter izpregovori: „Jaz samo tako naredim“ — vzdigne roko kakor k prisegi — „in vse pade, vse . . . In proti vsakemu, kdor se me loti, storim tako: proti ravnatelju, nad-

zorniku, ministru, ha-ha!... Samo tri prste kvišku, in vse pade! Ha, Koprivarju ni priti do živega!“ ...

In je zopet počil po konju.

Janko je prestrašeno zavpil, kolikor je mogel: „Vrni se, Koprivar! Konj dirja po trgu, te podere, podere“ ...

„Podere? Kdo? — Cepec: samo tri prste kvišku in vse pade, vse v prahu razmišlja: Koprivarja se ni lotiti“ ...

Tedaj se pa zasliši krik in vik ljudstva. Koj nato se prikaže na klancu splašeni konj.

Koprivar se vspne kvišku. A ko vidi, da drvi zdivjana žival kakor vihra z napol razbitim vozom naravnost proti njemu, se mu zježe lasje. Smrt, kriva prisega, pekel — mu stopijo tako živo in s tako grozo pred oči, da ga zapusti zavest in on omahne preko kozla... Tudi konj se prestraši. Kakor da bi slutil nezgodo, preskoči oje, strga spredaj vezi ter se obrne na drugo stran. Tako je bil prednji del koleslja, preko katerega je visel z glavo navzdol Koprivar, še bolj izpostavljen preteči nevarnosti. Brez dvoma je nesrečnež izgubljen, ako trčita voza skupaj. In zdajzdaj bosta udarila drug ob drugega, zdajzdaj se bo zgodila strahovita nesreča!...

„Po krivem je prisegel, on ne sme umreti!“ je zavpil tedaj Janko s trepetajočim glasom ter se pognal in skočil koleslju na oje, da otme

tovariša pogube. Komaj je izvršil junaški čin, ko butne prednji del razbitega voza ob koleselj, ob kozla ter stisne z vso silo — Janka samega . . .

Zdivjana žival je obstala, kakor bi bila začutila, kaj je učinila. Ljudje so vreli skupaj. Kateri so videli, kaj se je bilo zgodilo, so pravili drugim. In tako je šlo kmalu od ust do ust: „Ponesrečeni mladenič je za ceno svojega življenja rešil svojega bližnjega gotove smrti.“ In tako se je dogodilo, da je pogubil usmiljeni Samaritan, Janko, sebe, da je otel s tem Koprivarja, svojega neprijatelja — sovražnika, časne in večne pogube . . .

Težke roke so prijele zdivjanega konja, ki je bil zdajci čisto miren, menda vsled prevelike utrujenosti, ga izmotale, izpregle in odvedle v prave roke. K Janku pa je pristopil širokopleč mož, ga vzdignil na ramo in zavpil z velikim glasom: „Glejte, ljubezen do bližnjega!“ In žene so zajokale, množica pa je zaôrila: „Slava rešitelju!“

In tisti, ki ga je zadel na rame, je nesel Janka v gostilno vrh klanca, množica pa ga je spremljala kakor v izprevodu. In mimoidoči, ki niso vedeli, kaj se je zgodilo, so čudno gledali in izpraševali: „Pa kaj pomeni ta izprevod?“ In množica je kazala na ponesrečenega mladeniča in odgovarjala: „Ta je tisti, ki je otel življenje svojemu tovarišu; rešil je bližnjega, onesrečil sebe“ . . . Tisti pa, ki je nosil Janka,

je vedno iznova klical z ginjenim glasom mimo-idočim: „Glejte, ljubezen do bližnjega!“ . . .

Mati je v skrbi in žalosti iskala ta čas sina. Hrup in šum množice privabi še njo nazaj na klanec. Kar zagleda Janka, svojega edinca, ki mu kliče ljudstvo: „Slava!“ Ali sanja? . . .

„Sin moj, iskala sem te v žalosti, a najdem te v veselju; kaj se je zgodilo?“

Tedaj pa spet zavpije tisti, ki je nesel Janka: „Glejte, ljubezen do bližnjega!“ In mati se je spomnila, da je nesel nekdaj njen sinek, njen edinec, kakor zdaj silni možakar njega, ponesrečeno jagnje z gore, in solze so ji zaigrale v očeh. Ko pa izve, kaj se je zgodilo, se prerije bliže. Zagleda jo Janko, se skloni k nji, ji poda roko in vzklikne s tresočim glasom: „Mati moja!“ Mati pa prebledi, ko ga vidi vsega strtega, in ne more spraviti besedice z jezika . . .

V gostilni vrh klanca, kamor so nesli ponesrečenega Samaritana je pil jerob. Ko je izvedel, kaj se je zgodilo, je rekel: „Kaj takega more storiti le svetnik.“ Popustil je vino in pritekel na prag, da na lastne oči vidi „ljubezen do bližnjega“. Pa kako se začudi, ko zagledajo njegove strmeče oči — Janka, ki mu kliče ljudstvo: „Slava, slava, rešitelju!“ . . . A komaj ga mine prvo razočaranje, že začne vpiti in se kazati on, ki ga je pred dobro uro zatajil: „Ta je moj rejenček, jaz sem njegov varih, njegov

jerob!“ V srcu pa si misli: „V resnici, ta je velik v očeh Gospodovih! Ne more biti drugače: on je v resnici nedolžen in se je le žrtvoval za svojega tovariša“ ...

Odnegli so Janka v gostilno.

Ko je množica odšla, je odprl sobne duri — Koprivar, bled in prepaden, s sklonjeno glavo, ves potrft in skesan. Smrtni strah se mu je še bral z obraza; pravkar se je bil zavedel ...

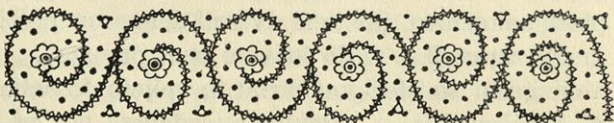
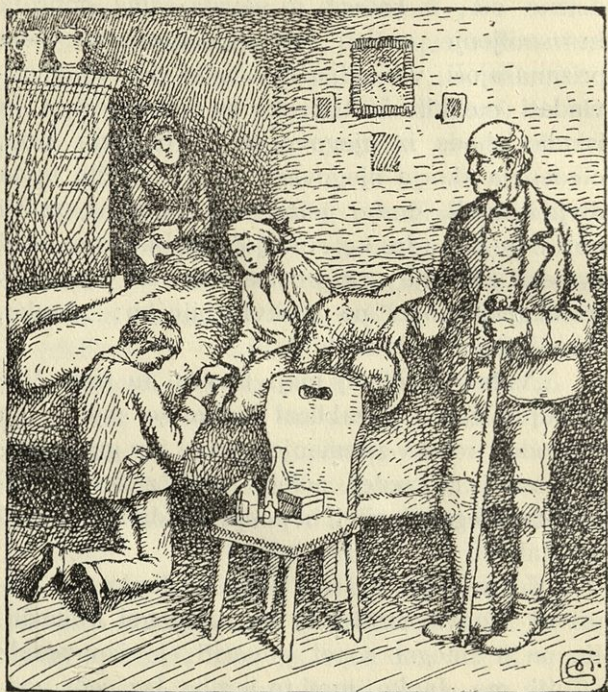
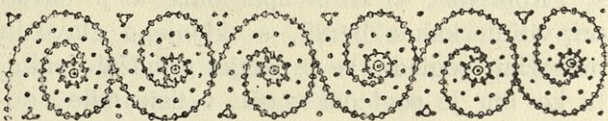
Privedli so ga že prej v gostilno vrh klanca ter ga močili na dvoru, da bi ga bili prebrihtali. Ko se je zavedel, so mu povedali, kdo ga je otel in za kakšno ceno. „Ali je to mogoče?“ je vzkliknil in — kdové — v kako bridke misli se je potopil. Obraz si je zakril z rokami, in glava mu je klonila na prsi. Pa ni pomišljal dolgo, ampak je rekel: „Pa ko bi mi tudi tega ne bili razodeli, jaz bi bil vedel vseeno, da drug nobeden ne kot on, usmiljeni Samaritan — Janko ... O blago srce!“ ...

Nastala je tihota, ko se je prikazal Koprivar med durmi. Jerob je pogledal v zid in zaškrtal z zobmi; mati pa v strahu, da bi se ne prikazal kdo in ji ne ugrabil sinka, se je po-božno prekrizala. Toda Janko se je prijazno nasmehljaj, ko je ugledal Koprivarja med durmi, mu mignil, naj pride bližje, pa rekel: „Nikar ne stoj pri durih, prijatelj moj; pridi le semkaj in sedi na mojo stran!“ ...

Koprivar, ki se ni upal bliže in je obstal pri vratih kakor berač, s sklonjeno glavo in prosečimi pogledi, se je zdajci približal Janku. In ko mu je pogledal v oči, v tiste mile, nedolžne oči, iz katerih je sevala sama dobrota in usmiljenje, v tisti smehljajoči obraz, vsem prizanašajoči, vse odpuščajoči, ni mogel več obvladati mehkih čustev, ki so ga prevzela in iskala izhoda iz njegove duše; in tista trda, oledenela skorja njegovega srca je počila in ta divji kragulj, doslej neizprosni Koprivar, zaihti kot dete . . . In ko se izjoče, poklekne pred svojega rešitelja, razprostre roke ter zavpije s tresočim glasom, po rešitvi vpijočim: „Janko, ali mi moreš odpustiti?“ . . .

„Vstani, prijatelj moj, in sedi tu sem. Vse je odpuščeno!“ je zaklical Janko, se sklonil, da mu poda roko v znamenje sprave ter ga dvigne in posadi na sedež poleg sebe; a so morali njega samega poprijeti in podpreti, da ni omahnil od slabosti . . .

Ko je videl, da mu odpušča Janko, je Koprivar iznova zaihtel in se ni mogel utolažiti. Ko pa je mogel zopet govoriti, je izpovedal: „Čujte me, Janko, mati in jerob: Jaz sem podpisal nakaznico, jaz sem dvignil denar na pošti in ga zapravil . . . Po krivem sem prisegel . . . Moji grehi so rdeči kot škrlat in vpijejo do neba po maščevanju . . . Pokličite sodnika, vse povem, vsako kazen sprejemem!“ . . .

Morali so dolgo prigovarjati Koprivarju, da se ni sam izdal sodišču. Še le ko je spoznal, da bi bil s svojo namero povzročil nove bridkosti Janku, da bi mu bil odprl v srcu nove rane, se je vdal; a videlo se je, da le nerad; zakaj kakor je prej trdovratno vstrajal v svoji hudobiji, je hotel sedaj stanovitno delati pokoro. In ko se je vdal, da ni šel k sodišču, mu je iznova velel Janko: „Priatelj moj, zdaj pa sedi na mojo desno stran!“ Pa Koprivar se je branil, rekoč: „Nisem vreden, da bi se dotaknil tvojih črevljev, kaj še, da bi sedel poleg tebe.“ In ni sedel na njegovo stran. Janko pa se je tedaj vzravnal, razprostrl svoje roke in objel tovariša. In ko ga je objel, je začel od veselja jokati . . .

„Zdaj je zopet srečen,“ je rekla mati jerobu.

„Zdaj je zopet srečen,“ je ponovil jerob in strmел . . .

XII.

V prvi razburjenosti ni čutil Janko, kako zelo se je poškodoval. A že isti večer, ko ga je pripeljal jerob domov, zlasti pa še drugi in tretji dan, je začutil v drobu in po celem životu strašne bolečine. Zdravnik, ki so ga poklicali, je izjavil, da ni — po človeški sodbi — nobene pomoči . . .

Znanci in prijatelji so Janka obiskovali. Ko so ga videli vsega strtega, so se čudili, da je

toliko storil za svojega bližnjega. Eden teh pa, ki mu ni šlo v glavo, da bi bil Janko v resnici iz proste volje storil junaški čin ljubezni do bližnjega, je zmajeval z glavo ter omenil natihoma prijatelju, ki je stal pri durih: „Hm, ampak ne bil bi se podal Janko v to nevarnost, ko bi bil vedel, kaj ga čaka.“ Ta pa, ki ga je nagovoril, se je vzravnal in vprašal: „Janko, povej nam, ali si izvršil to delo ljubezni premišljeno ali ne?“ In Janko se je odkašljaj, potem pa dal tak odgovor: „Takrat nisem utegnil razmišljati; a če sem storil nepremišljeno, pa zdaj rečem, da sem pripravljen isto ponoviti, samo da je rešen tovariš moj“ . . .

Ko smo izvedeli o junaku ljubezni do bližnjega njegovi tovariši in sošolci, smo bili ginjani do solz. V svoji navdušenosti smo med drugim sklenili, da ga hočemo, dokler ne ozdravi, obiskavati: danes ta, jutri oni in tako naprej. Da pride usodni udarec že tako kmalu, pač nismo slutili.

Tretji dan sem bil določen jaz, da obiščem tovariša. Šel sem takoj na pot v Zavôje. Ampak moje srce je bilo cel čas nemirno; in tudi takrat, ko sem dospel pod tovarišev krov, se nisem mogel umiriti; zdelo se mi je, da grem kropit . . .

Janku je tedaj nekoliko odleglo. Ko me je zagledal, se mi je nasmehnil, mi podal roko in vzkliknil: „Ah, ti Julče . . . pa tako oddaleč!“ . . .

Stisnil sem prijatelju roko, ga prisrčno pozdravil ter izrekel iskreno željo, da bi kmalu, kmalu okreval. Menila sva se potem to in ono. Naenkrat pa se zagleda v strop, za nekaj hipov me pa vpraša: „Imaš pri sebi spominsko knjigo?“

Podam mu odprto knjigo — svoj dnevnik — in svinčnik. On zapiše s tresočo roko vanjo že znane vrstice:

„Kadar bodem mirno spaval,
spaval, kakor mrtvi spé,
knjigo to boš prelistaval
in spominjal se na mé;
in rekel boš: enkrat je bil,
pa črni grob ga je zakril.“ — — —

„Janko, pa kaj si zapisal?“ sem vzkliknil žalostno, ko sem vzel knjigo v roke in prečital stihe. On pa se je nasmehnil in dejal: „Zapisano je, pojdemo!“ . . .

Še bolj nemirno mi je utripalo srce, in solze so mi zaigrale v očéh; a misli so mi bile tako v neredu, da v hipu nisem vedel, kaj naj bi odgovoril. Pa Janko zopet reče: „Pojdemo! A jaz se ne bojim smrti: verujem v odpuščanje grehov, vstajenje mesa in v večno življenje.“ Obraz mu je tedaj zažarel, kakor da gleda v odprto nebo . . .

„Amen!“ sem zaihtel. Potem pa sem obrisal solze, si delal silo, pa govoril: „Nič ni zapisano, pri Bogu je vse mogoče“ . . .

Janko se je zopet nasmehljaj ter izustil:
„Da, pri Bogu je vse mogoče; a jaz sem že iz-
bran“ . . .

* * *

Čez nekaj dni smo ga kropili in spravili k
zadnjemu počitku. Kaj smo takrat čutili nje-
govi tovariši, osobito pa še mati in Metka, ne
morem povedati. Ko bi tudi izkušal napisati,
bi bil to le nekak nerazločen, komaj slišen glas
iz daljave; le nekak zadušen odmev tega, kar
je tedaj napolnjevalo naša srca z brezprimerno
bridkostjo in z morjem žalosti. Samo s tem
smo se tolažili, da je bila tako volja božja . . .

Na grob so postavili železen križ s tem-le
preprostim, a značilnim napisom:

Tukaj počiva
Janko Savinšek.

— — — — —

Drugim dobro storil,
sam nesrečen bil.
Naj v miru počiva. Amen.

* * *

Mati ni prebolela sinove smrti; preveč ji
je bil v srce prirastel njen ljubljenelec, njen
Janko. Kar naenkrat ga ji je bila iztrgala nagla
smrt iz srca. In ko ga je iztrgala, se je le
preveč ranilo materino srce in je nehalo biti.
Poleg sina počiva . . . Sirota Metka je ostala

sama na svetu. Ni se mogla utolažiti. Jerob jo je hotel vzeti za svojo, ali ona, dasi še tako mlada, ni imela več pravega veselja med svetom. Prosila je toliko časa jeroba, da ji je dovolil stopiti v samostan. Dobra glavica je tu izborno napredovala. Postala je učiteljica, potem pa se odločila za samostansko življenje. „Bog je poklical Janka k sebi, preden je mogel postati njegov služabnik — mašnik, kakor je bila že izmlada njegova srčna želja. Se bom pa jaz posvetila božji službi. Vem, Janko bo vesel, da je storila vsaj sestra, kar je bilo v njeni moči, česar njemu ni bilo usojeno.“

Tako si je mislila Metka. Danes je sestra Metoda, ljubljenska mladine . . .

Po Jankovi smrti se je zglasil Koprivar pri sodišču ter je ondi izpovedal svoj greh. Janko, ki bi bil edini mogel pričati zoper njega, je bil mrtev. Tudi se je smilila sodniku Koprivarjeva mladost. Sploh pa je mislil, da je ta zbog nagle smrti svojega rešitelja tako zmešan, da ne ve, kaj dela in se sam izdaja pravici. Ni ga torej hotel sprejeti, temveč ga je zavrnil od njegove namere.

Kakor starci, ki si žele smrti, da bi jih rešila, a vendar le ne pride, je tudi Koprivar tožil: „Niti pravica me ne mara, da bi mi na-

ložila kazen ter tako utolažila pekočo vest in me rešila neznosnih muk“ . . .

Hodil je dalj časa k očetom frančiškanom. Polagoma so ga umirili. Pridno je poslej nadaljeval študije. Zgled je bil vsem v vsem. Kot edinec je podedoval bogato očetovo premoženje, ki je pa vse razdelil med uboge. Ko je dovršil šole, je stopil v stan, v katerem more največ pomagati bednemu človeštvu.

Ko sem dokončaval te spomine, sem zgrabil nekoč za potni les ter jo mahnil peš preko vodiških in brniških gozdov proti Kranju. Več nisem mogel prenašati nemirnih negotovosti in zlih slutenj. Vselej mi je tolklo skoro da slišno vznemirjeno srce, kadar sem pogledal v časopis; zakaj vedno sem se bal, da utegnejo zdajzdaj zagledati moje žalostne oči med brzojavkami pretužno vest: Tudi gospod ravnatelj Jožef Hubad je umrl — — —

In vest, da je utrnila moja mila zvezda, da ni več med živimi mojega vzornika, da je zaprl on za vedno trudne svoje oči: ta bi mi pretresla mozeg in kosti, in moja duša bi zaplakala in bi ne jenjala žalovati . . .

Bližal sem se mestu. Zdelo se mi je, kaj zdelo — čisto čul sem — da zvonijo žalostni zvonovi — h pogrebu . . . In že sem videl v duhu znance, črno preoblečene, žalostno posta-

jati na trgu ter s povešajočo glavo in z bridkostjo v srcu si šepetati:

„Umr! je!“ . . .

— „Kdo?“ —

„Junak ljubezni.“

— „Gospod ravnatelj Jožef Hubad?“ —

„Da, dal je življenje za svojega bližnjega.“

— „Slava njegovemu spominu!“ —

„Slava!“

Takó sem si predstavljal v svoji žalostni duši.

A ko dojem v mesto in ogovorim prvega znanca, ki mi pride nasproti, me nad vse prijetno iznenadi prevesela vest: Gospod ravnatelj Jožef Hubad ni umrl, on še živi in zdrav je, zdrav kot riba! . . .

Te nepričakovane in prevesele novice nisem mogel spraviti takoj v sklad s svojo notranjostjo. In zaskrbelo me je, da bi mi ne utegnil ta svetli, topli solnčni žarek, ki je tako nenadno posijal v mojo dušo, kar nevidoma izginiti iz srca; in kar bal sem se, da bi morda ne bila resnica, kar in kakor sem bil pravkar slišal; zato sem vprašal, takó sem vprašal v svoji prijetni razburljivosti: „Gospod ravnatelj še živi, on ni umrl?“

— „Da, gospod ravnatelj še živi, on ni umrl!“ —

„In zdrav je, zdrav kot riba?“

— Da, zdrav, zdrav kot riba!“ —

... Moja duša je zavriskala tedaj od same sreče, moje srce je poskakovalo od velikega veselja. In zgrabil sem v nepopisni sreči prijatelja, ga pritisnil na srce ter ga gorko poljubil kar sredi ceste: Vesel sem bil pač, vesel, da bi bil najraje kar v nebesa poskočil: aj, saj ni umrl, še je živel in zdrav je bil, — zdrav kot riba — on, moja zvezdica — gospod ravnatelj Jožef Hubad ...

Prijatelj mi je pogledal živo v oči in skozi ti okenci je zagledal mojo vriskajočo dušo, poskakujoče moje srce. Nekaj mehkega se je zazibalo tedaj v njegovem srcu in stisnil mi je krepko roko ter pritrdil iznova sočustveno usmiljeno: „Da, tvoj ravnatelj gospod Jožef Hubad še živi!“ ...

Naglo sem se poslovil in odhitel urnih korakov naravnost k njemu, k mili zvezdici, zlatemu solnčku moje duše* ...

* Gospod ravnatelj Jožef Hubad je umrl več let po teh dogodkih.

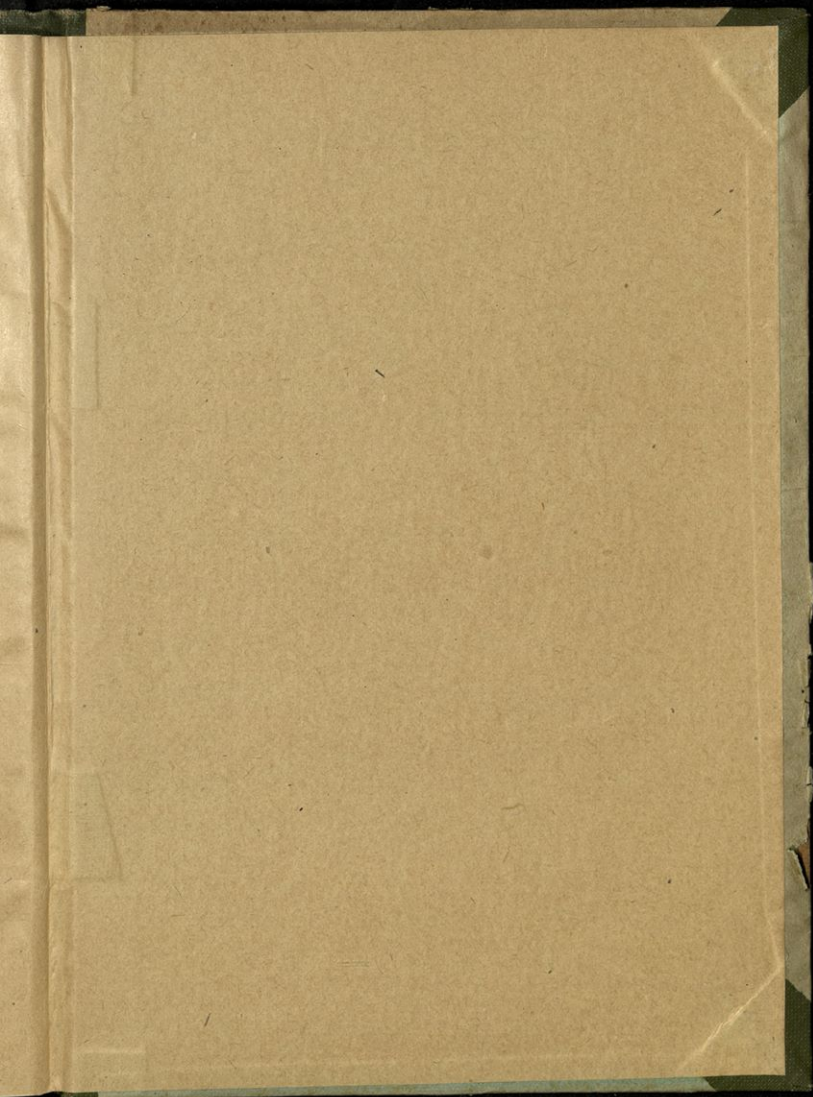

LIBRARY

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000503664

Za naše otroke priporočamo:

1. A. Rapè: Mladini. I, II. in III. zvezek. Cena vsakemu teh treh zvezkov, ki so vsi lično vezani, je K 1'50, s pošto 16 h več.

2. J. Slapšak: Spisi Mišjčkovega Julčka. I., II., III., IV., V. in VI. zvezek. Cena vsakemu teh šest zvezkov, ki so vsi lično vezani, je K 1'50, s pošto 16 h več.

3. Engelbert Gangl: Zbrani spisi za šolsko mladino. I, II. in III. zvezek. Cena vsakemu teh treh zvezkov, ki so vsi lično vezani, je K 1'50, s pošto 16 h več.

4. Janko Žirovnik: Narodne pesmi za šolsko mladino. I. in II. zvezek. Cena vsakemu teh dveh zvezkov brez poštnine je 20 h.

5. Jožef Ribičič: Vsem dobrim. Cena K 1'50, s pošto 16 h več.

6. Emil Adamič: Slava cesarju Francu Jožefu I.! Spevoigra za šolsko mladino. Cena K 2'—.

7. Besedilo k E. Adamičevi spevoigri. Cena 10 h.

Ves izkupiček za te knjige je namenjen „Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta“.

Kupujte te knjige vsi, ki ljubite svoje otroke! Priporočajte jih prijateljem mladine, šole in učiteljstva!

Vse te knjige se naročajo in kupujejo v „Učiteljski tiskarni“ in v vsaki knjigo-tržnici.